

**Govvagirjelohkan metodologaš innovašuvdnan –
Čiežajahkásaččaid sátneriggodaga gárggiidahttin skuvllas**

Masterbargu sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjeoahpus

V1ALG – 3110

May-Synnøve Trosten

Deatnu, Cuoŋománu 2019

Ovdasátni

Mu masterbargu lea iežan rean̄ggažiidda Asllat Ándii ja Máhtte Niillasii.

Girjelohkan ja máinnasteapmi lea leamaš hui guovddážiis mu mánnávuodas. Dan dihte háliidin maiddái dán addit viidáset iežan mánáide. Maŋŋá go mánáid ožžon, de lohkahten olu mánáidgirjjiid ja logan mánáidasan juohke áidna eahket. Muhtin eahkeda leimme boarráseamos gánddain lohkahten, go son munnje dajai “*Eadni, go don logat munnje, de orun mun dego oaidnimin govaid oaivvi siste*”.

Eadneváibmu lei nu rámis, go mánná lei ieš dán fuomášan. Miellagovat girde su oaivvi siste, ja son liikui lohkahten. Son liiko guldalit ja jurddašit miellagovahusaid ieš, seammás go liiko geahčadit govaid mat gullet girjái. Nuoramus lea ain dan dásis ahte liiko čujuhit ja geahčadit govaid. Son jearaha ja háliida lassediđuid olles áigge. Son lea maid hárvánan ahte mii lohkahten girjji juohke beaivve. Son bániid gealadettiin jo jurddaša ja válljeda makkár girjji son odne áiggošii ja háliidivččii lohkahten. Mun maid oainnán man olu buriid dat addá. Girji addá nu olu mánáide ja ollesolbmuid maid, ii ge leat dušše muitalus. Dan dihte mearridin dutkat, sáhtá go govvagirjelohkan gárggiidahttit sámegiela ohppiid sátneriggodaga.

Dán barggu bokte lean beassan iskat mo govvagirji sáhtá váikkuhit mánggagiela ohppiid giela. Lean ožžon čiekŋalat máhtu, ja sáhtán buorebut dustet ohppiid gielalaš hástalusaid luohkkálanjas.

Studerenáigi mannagodii loahpa guvlui. Lean lohpidan alcesan ahte dát lea maŋimus gidđa goas lean njunnálagaid dihtoriin. Lea leamašan hástaleaddji áigi, ja lean olu návccaid geavahan gárvet dán čállosa. Ánde Niillas, du haga ii livčče dán čállošis šaddan mihkkige. Don leat lokten ja movttiidahtán mu go buot orui veadjemeahtun. Giittán maiddái iežan bearraša, ja buohkaid earáid geat leat ferten gierddahallat mu hoavrrasteami ja veahkehan go lean dárbbášan dan.

Giitosat maiddái bagadalli guoktái Nils Øivind Helanderii ja Pigga Keskitaloii. Doai leahppi láidestan mu dán gáibideaddji barggu čađa, bagadallan ja dorjon mu go ledjen vuolláneamen.

Loga mánnásat juohke beaivve, riggudahte su giela ja atte sutnje lohkanmovtta.

Deatnu, Uhca-Erkke Niillas Erkke May-Synnøve

Čoahkkáigeassu

Dán masterbarggu ulbmil lei guorahallat mo govvagirji váikkuha mánggagielat ohppiid sátneriggodaga. Dát čáluš lea metodalaš innovašuvnna birra ja mo sátneriggodaga sáhtá gárggiidahttit govvagirjelohkamin. Dát dutkamuš lea čađahuvvon ovttá smávvasvuvllas Sámi hálddašanguovllus. Dát lea kvalitatiiva dutkamuš, čađahuvvon luohkkálanjas. Dutkamis leat logi guovttegielat čiežajahkásaččat oasálastán.

Govvagirjemetoda vuodul lea iskojuvvon ohppe go oahppit sániid, mat bohte ovdan mu válljen girjjis. Dutkangažaldaga vuodul lea analysa ja guorahallan čađahuvvon. Jearahallamiid ja ohppiid čállosiid vuodul čájehuvvo ahte gielladuogáš váikkuha sátneoahppama. Dan dihte lea dárbu geavahit bargovugiid mainna sáhtá buohkaid giela ja sátneráju ovdánahttit heterogena luohkkálanjas. Čađahuvvon dutkamuša vuodul sáhtá ohppiid giela ja sátneriggodaga hukset ja dikšut. Lea dehálaš nannet ohppiid giela, ii dušše giellaseailuma dihte muhto maid ohppiid identitehta dihte.

Summary

This master thesis is in regard to the various possibilities of picture books and how teachers can assist their students in the language learning process via the picture book method.

The research that was carried out involved reading one picture book to ten seven-year olds.

This is a qualitative research conducted in elementary school where Sami is both an official administrative language but also an obligatory language at school.

Through the picture book method and immediately following the reading, the students were tested on vocabulary items that would appear in the book. The students interview and writings were analyzed, and they show that the pupils home language make a big difference when learning vocabulary. Therefore, it is important to use learning methods that can strengthen pupil's language in a heterogenous classroom. To sum up, through pictures books the student's language skills and lexicon can grow and flourish. Furthermore, it is important to strengthen the students' language skills, not just on behalf of protecting the language itself but also due to its importance on the students' personal identities and how they view themselves.

Sisdoallu

Ovdasátni.....	3
Čoahkkáigeassu.....	5
Summary	6
1 Láidehus	11
1.1 Álggaheapmi	11
1.2 Dutkančuolbma	12
1.3 Čadaheapmi.....	13
1.4 Huksehus	14
2 Gielalaš didolašvuohta ja govvgirjji iešvuođat.....	17
2.1 Giellamáhttu	17
2.1.1 Ohppiid gielladuogáš.....	17
2.1.2 Guovttegielatvuohta	18
2.1.3 Vygotsky ja Cummins	19
2.2 Giela ovdáneapmi.....	20
2.2.1 Mánáid giellaovdáneapmi	20
2.2.2 Motivašuvdna	21
2.3 Gielladiđolašvuohta.....	22
2.3.1 Sátneáddejupmi	22
2.3.2 Doabaáddejupmi.....	23
2.3.3 Sátnerádjju.....	24
2.4 Govvgirjji metodologalaš innovašuvdnan	26
2.4.1 Govvgirjji iešvuođat	26
2.4.2 Govvgirjji resurssat	27
2.4.3 Jitnosit lohkan	28
2.4.4 Stiilasahuksen.....	29
2.5 Čállima ovdáneapmi.....	30

2.5.1 Oahppi čállin	30
2.5.2 Ohppiid čállin ii vuoruhuvvo	31
2.5.3 Ságastallangiella ja čállingiella	31
2.5.4 Modeallateaksta.....	32
3 Oahppi giela dutkan govvgirjemetodain	35
3.1 Dutkamuša välljejumit	35
3.1.1 Kvalitatiiva dutkamuš	35
3.1.2 Induktiiva lahkonanvuohki.....	36
3.1.3 Kvalitatiiva jearahallan	36
3.1.4 Mihtádusmeattáhusat.....	38
3.2 Luohkkálatnja dutkanarenan	39
3.3 Eamiálbmot perspektiiva.....	39
3.4 Dutki rolla	40
3.5 Dutkamuša luohtehahttivuohta.....	41
4 Oahppi gielalaš máhtu duođašteapmi.....	43
4.1 Ohppiid sátneráju guorahallan	43
4.1.1 Sátneddejummi ovdal ja maŋŋá lohkama	43
4.1.2 Ohppiid jearahallamat	45
4.2 Ruovttugiela váikkuhusat	48
4.2.1 Guovtti oahppi buohtastahttin	48
4.2.2 Olles joavku.....	52
4.3 Ohppiid čállin ja guorahallan	53
4.3.1 Čállinbarggut	54
4.3.2 Ohppiid čállosat.....	54
4.4 Oahppoulbmilat	56
4.5 Govvgirjji vejolašvuodát olahit oahppoulbmila	57
5 Jurddabohtosat.....	59

5.1 Dutkančuolmma ja vuollegažaldagaid bohtosat.....	59
5.1.1 Mo govvagirjelohkan metoda váikkuha čiežajahkásaš ohppiid sátneriggodahkii?.....	59
5.1.2 Ohppiid gielladuogáš.....	60
5.1.3 Váikkuha go ohppiid čállinproseassa sin sátneoahppamii?	61
5.2 Bargoskihpáriid ja ohppiid vásáhusat	61
5.3 Maid sáhtášin bargat eará láhkai	63
5.4 Dutkamuša árvvoštallan ja etihkka	63
6 Loahpaheapmi	65
6.1 Dutkamuša loahppajurdagat.....	65
6.2 Joatkkadutkamat.....	66
7 Gáldut:.....	67
MILDOSAT	71
Miellodus 1: Jearahallanskovvi	71
Miellodus 2: Dutkanlohpeohcamuš.....	72

1 Láidehus

1.1 Álggaheapmi

Dán masterbarggu ulbmil lei gávnnahit lea go govvgagirjemetoda vuohki mo gárggiidahttit mánggagielat ohppiid giela. Lohkan ovdánahtta miellagova, ja mánná hárvána geahččat govaid ja muiitalusa oktavuodaid. Dat addá maiddái oktavuoda máná ja ollesolbmo gaska.

Mun barggan oahpaheaddjin smávvaskuvllas. Lea miellagiddevaš oaidnit mo máinnasteapmi ja lohkan addá mánáide áibbas earálágan ráfi go ovdamearkka dihte filbma. Liikon lohkat ohppiide ja geahččalan lohkat jitnosit juohke beaivve. Vaikko logan olu, de vávjján ahte geavahan girjjiid vejolašvuodaid menddo unnán oahpahasas. Mii oahpaheaddjit leat menddo ollu čadnon oahppogirjjiide. Mis leat gáibádusat oahppanjoksosiid olahit, ja oahppogirji lea veahkkeneavvu mii galgá álkidahttit min barggu. Vaikko oahppogirji lea ávkkálaš ja dehálaš veahkkeneavvu oahpaheddjiide, de lea variašuvdna ja eará bargovuogit seamma dehálaččat.

Lean ovdal geavahan govvgagirjjiid oahpahasas, ja vásihin dalle mo dat movttiidahtii sin čállit. Dál háliidan lávket ain viidásat ja guorahallat sáhtta go govvgagirjjiin ovdánahttit ohppiid sátneriggodaga. Masterbarggu bokte áiggun iskat man láhkái dat váikkuha mánáid gillii go lohkat govvgagirji ja bargat sátneriggodagain čállinbargguid bokte.

Masterbarggus lean lohkan girji 2. ceahki ohppiide. Válljejin lohkat Elle Márjá Vars (2006) girji *Máilmmi láikkimus olmmoš*. Girjgis lean čoaggán 19 sáni mat čužžot teavsttas, ja áiggun iskat máhttet go oahppit daid sániid sihke ovdal ja maŋŋá lohkama. Ovdal lohkama bijan buot govaid mat leat girjgis interaktiivvalaš-távvalii nu ahte buohkat oidnet govaid logadettiin. Dan láhkai beasan čujuhit ja čájehit sániid mat gullet govaide. Lohkama maŋŋá attán ohppiide čállinbargguid, A4-árkka mas leat govat maid lean čoaggán girjgis. Sii galget čállit iežaset teavsttaid, jurdagiid, dahje maid oidnet govvas. Dát teavsttaid maid oahppit leat čállán bidjat oktii ja ráhkadat oktasaš girji. Dalle besset fas lohkat ja geahčadit girji maŋŋelaš.

Skuvlla ovddasvástáduš ii leat dušše oahpahit čállit ja lohkat. Skuvla galgá maid oahpahit ja ovdánahttit ohppiid giela. Sátneriggodat lea hui dehálaš go oahpahallá giela. Olmmoš dárbaša viiddes sátneráju nu ahte beassá ságastallat njuovžilit iešguđet áššiid birra. Giella rahpá maŋga

uvssa. Lea riggodat máhttit mánga giela, ja dehálaš dikšut ja ovdánahttit giela olles áigge. Mađe eanet mii duddjot ohppiid giela, dađe stuorát vejolašvuohta lea hukset nana giellariggodaga.

Gelbbolašvuođamihttomearit maiguin mii bargat, lean Máhttoloktemis viežžan. Máhttolokten lea sámi oahppoplána maid geavahit sámi oahpahas Norggas. (Sámediggi 2017.)

Gelbbolašvuođamihttomearit sáme giela nuppi jahkeceahki maŋŋel leat:

- “guldalit teavsttaid ja ságastallat daid birra
- ságastallat das movt sánit ja govva doibmet ovtta govvagirjiin ja eará govvamediaid
- máhttit mitalit njuovžilit muosáhusaid ja vásáhusaid birra.”

(Utdanningsdirektoratet 2013a: 6.)

Lea miellagiddevaš bargat gielain ja danin háliidin iskat sáhtta go govvagirjelohkama bokte hukset sátneráju 2. ceahki guovttegielatohppiin. Bargovásáhusaid bokte navddán ahte dát metoda sáhtta leat buorre, ja mun doaivvun ahte dát lea veahkkin eará oahpaheddjiide maid.

1.2 Dutkančuolbma

Mu dutkančuolbma vulggii das go lei stuorra beroštupmi álgolohkamii ja -čállimii. Mun válden liigeoahpu, ja nu buollái beroštupmi álgolohkamii ja -čállimii vel eanet. Ovtta skuvlabarggus galgen iskat mo govvagirjelohkan váikkuhii ohppiid čállinmoktii. Dán barggu bokte ohppen olu, ja fuomášin man stuorra mokta ohppiin lei go sii ožžo modeallateavsttaid vuodul čállit. Háliidin dan dihte joatkit dáinna fáttáin ja välljejin iskat mo govvagirjiin sáhtta ovdánahttit ohppiid sátneriggodaga. Barggan guovttegielat ohppiiguin geain leat iešguđetlágan gielladuogážat, ja dan dihte sáhtta muhtimin leat vehá váttis heivehit oahpahusa buohkaide. Dutkama bokte beasan iskat sáhtta go govvagirjelohkamiin heivehit oahpahusa mánggagielat ohppiide ja olahit oahppoulbmiliid.

Luohkkálanjas leat heterogena joavkkut. Oahppogirji ii álo heive juohke oahppái, go buohkat leat iešguđetláganat. Muhtimiidda lea oahppogirji álki ja sii barggastit bihtáid johtilit, sin várás ferte álo hutkat heivehuvvon bargguid. Eará ohppiid mielas leat oahppogirji barggut menddo váddásat ja sidjiide maid ferte ohcat bargguid mat heivejit sin dássái. Loahpas leat diedusge

oahppit geaidda oahppogirjjit heivejit hui bures. Oahpaheaddji ohcá dan dihte olles áigge dakkár oahpponeavvuid maid sáhtášii heivehit buohkaide, vai ii dárbbáš liigebargguid ohcat olles áigge.

Masterbarggu bokte háliidan iskat lea go govvgagirji dakkár veahkkeneavvu maid sáhtta heivehit buot ohppiid várás, ja váikkuha go dat mánáid giellariggodaga.

Dutkančuolbman, maid välljejin, šattai loahpas dát: Mo govvgagirjelohkama metoda váikkuha čiežajahkásaš ohppiid sátneriggodahkii?

Vuollegažaldagat dán masteris leat:

1. Makkár gielladuogážit leat ohppiin, ja váikkuhit go dat sin sátneoahppamii? Lea go nu ahte sin ruovttugiella váikkuha sin sátneoahppamii?
2. Váikkuha go ohppiid čállinproseassa sin sátneoahppamii? Geahčadan geavahit go oahppit daid iskojuvvon sániid čađahuvvon čállinbargguin, ja váikkuha go dat sin sátneoahppamii.

1.3 Čađaheapmi

Dán masterbarggu álggahin čakčat 2018. Skábman čađahin jearahallamiid, logaimet välljejuvvon girjji ja oahppit besse ieža čállit teavsttaid dán modeallagirjji vuodul. Golbma vahku maŋŋá jearahallen fas ohppiid. Dáid dieđuid lean analyseren ja guorahallan dálvit 2019.

Dán kapihttalis čilgen mo čađahin dutkama. Das maŋŋá giedahalan daid iešguđet vugiid lagabui. Go välljejin govvgagirjji dutkamuša fáddán, de mearridin ahte girji galgai lea sámegillii čállun, ja ahte das galge leat govat mat geasuhedje. Válljejin Elle Márjá Vars (2006) girjji *Máilmmi láikkimus olmmoš*. Das leat olu geardduheamit, hearvás govat ii ge leat menddo guhki. Go ledjen gávdnan girjji, de álggii proseassa mas fertejin välljet sániid maid áigon iskat. Lei mu mielas dehálaš ahte eai lean dušše amas, muhto maddái oahpes, dábálaš sánit.

Pekka Sammallahti (1994) lea čállán sátnelisttu *Nordsamiskt basordförråd*. Listtu váldosisdoallu leat 1400 eanemus frekveanta sánit dáhtagiehtaduvvon teakstahivvodagas, masa leat lasihuvvon sánit mat leat dábálaččat áššeprosateavsttain ja mat geavahuvvojit oahpahusas. Muhtin sániid maid áiggun iskat leat Sammallahti listtus. Girjjis ledje ollu eanet sánit maid sáhtášin iskat, muhto mun fertejin ráddjet barggu.

Ovdal go lohken girjji, de ledjen buot govaid bidjan interaktiivvalaš-távvalii. Dahken dan vai ohppiin lei vejolašvuohta oaidnit govaid seamma áiggis go mun lohken, ja dan láhkai oažžut ollislaš,estehtalaš gova. Estehtalaš govva mearkkaša ahte girji geasuha lohkkiiid, ja bokta sin áiccuid ja dovdduid. Lohkki maid ferte geavahit buot áiccuid ja dovdduid logadettiin vai ádde girjji sisdoalu. (Bjorvand 2012: 71.) Girjelohkamii várrejin ovttá olles diimmu. Ovdal go lohkgaohtit, de háleštat girjji ovdasiiddu birra. Mii lohkat girjji nama, gii dan lea čállán ja guhte lágádus lea prentehan dan. Diimmus háleštat ja geahččalat gávnnaht girjji fáttá, ja čatnat iežamet vásáhusaid dasa. Logadettiin bláđen govaid távvalis nu ahte oahppit besset oaidnit govaid mat gullet tekstii. Attán maid vejolašvuođaid háleštit govaid birra. Mii bisánaddat, iskat sániid, čujuhat govaide, ja mun čilgen cealkagiid mat sáhttet leat eahpečielgasat dahje váddásat áddet. Go dajan sániid, de čujuhan govaide nu ahte áddejit mas lea sáhka. Dien láhkai attán vejolašvuođa čuovvut sisdoalu, maiddái sidjiide geain ii leat nu nana giella. Lohkama maŋŋá, ságastallat sisdoalu birra. Mun jearan lei go sisdoallu nu mo mii leimmet jáhkkán álggos.

Girjelohkama maŋŋá besset oahppit čállit teavsttaid. Lean välljen čállima váldit mielde dán oahppanprosessii, go oahppit dárbašit ollu geavahit ođđa sániid nu ahte daid ohppet. Ii leat ávki dušše gullat sániid, sii fertejit ieža maid dan váldit atnui, ja čatnat daid iešguđet konteavsttaide. (Gč. kapihttal 2.3.3.) Ovddalgihtii lean mángen govaid mat leat girjjiis, ja dáid govaide galget oahppit čállit teavsttaid. Sii sáhttet čállit dan maid muitet girjji sisdoalus dahje čatnat iežaset vásáhusaid govaide. Čállinprosessii bijan guokte diimmu, dan dihte go dárbašat áiggi go leat olu govat masa oahppit galget teavstta čállit. Dáid teavsttaid mun dasto bijan oktii ja mii ráhkadat oktasaš girjji maid oahppit besset bláđedit luohkkálanjas.

1.4 Huksehus

Dán masteris leat guhtta váldokapihttala. Čálán oanehaččat juohke kapihttala sisdoalu birra.

Vuosttaš kapihttalis álggahan čálloša ja ovdanbuvttán dutkančuolmma ja vuollegažaldagaid. Mitalan maiddái mo mun välljejin čadahit dutkamuša.

Nuppi kapihttalis gieđahalan guovddáš teorehtalaš áššiid. Guovttegielatvuohta lea guovddáš ášši, go oahppit geaid lean dutkan leat guovtte- ja mánggagielat. Dáid ohppiin leat maid

iešguđetlágan gielladuogážat. Dasto čálán gielalaš diđolašvuođa birra, ja čilgen mii lea tearbma ja mii leat doaba. Válldahalan maid sátneddejumi ja sátneráju, ja gielladutkama kvalitatiiva aspeavttaid. Govvagirjjiis lea stuorra rolla, dan dihte lean maid čállán govvagirjji iešvuođaid ja vejolašvuođaid birra. Loahpas dán kapihttalís čilgen čállima dehálašvuođa.

Goalmmát kapihttalís čálán metoda birra ja manne lean välljen dan. Čilgen maid makkár mu rolla lea dutkamušas. Čálán maid reliabilitehta ja validitehta birra ja čilgen manin mu barggus lea eamiálbmotperspektiiva. Dán dutkamušas lea viiddis ja lean välljen sihke lohkama ja čállima váldit mielde. Lean välljen dan dahkat go oaivvildan ahte buot dát oasis leat dehálaččat go dutkkan guovttegielat ohppiid. Jus galgá oahppat giela, de ferte olmmoš ieš maid buvttadit dan giela maid lea oahpahallamin.

Njealját kapihttalís ovdanbuvttán, analyseren ja suokkardalan empiriija maid lean gávdnan jearahallamiid ja maiddái ohppiid teavsttaid vuođul. Lean juohkán guorahallamiid mángga oassái. Vuosttaš oasis guorahalan leat go oahppit oahppan ođđa sániid lohkama maŋŋá. Dan maŋŋá guorahalan mo sin duogáš váikkuha sin giellaoahppanprosessii ja loahpas mo sin gielladuogáš váikkuha sin čállimii.

Vidát kapihttalís suokkardalan maid lean gávnnahan ja ovdanbuvttán bohtosiid. Geahčadan analyisa ja vástidan dutkančuolmma.

Guđát kapihttalís loahpahan, ja čilgen dutkamuša deháleamos ulbmila ja čálán joatkkadutkamušaid birra maid sáhtášin dahkat.

2 Giellalaš didolašvuohta ja govvagirjji iešvuođat

2.1 Giellamáhttu

Dán kapihttalis čálán ohppiid gielladuogáža birra. Lea dehálaš áddet ohppiid gielladuogáža go áigu sin sátnedáneami guorahallat. Čilgen guovddáš áššiid guovttegielatvuođas ja čálán Vygotsky ja Cummins dutkamusaidda birra.

2.1.1 Ohppiid gielladuogáš

Sámegiela oahpaheddjiide lea oahpes ášši ahte ohppiin leat iešguđetlágan gielladuogážat. Oahppit bohtet ruovttuin gos sihke eatnis ja áhčis lea sámegiella eatnigiellan ja maiddái guovttegielat ruovttuin gos dušše nubbi váhnen hállá sámegiela. Skuvllain leat maiddái oahppit geain leat guokte dahje eambo gielat maid hállat ruovttus, ovdamearkka dihte dároggiela, suomagiela, ruotagiela dahje ruoššagiela. Dat iešguđetlágan gielladuogážat maid addet hástalusaid skuvllaide. Buot ohppiin lea goittot oktasaš mihttu šaddat doaibmi guovttegielagin. Nils Øivind Helander (2016: 217) čállá ahte doaibmi guovttegielatvuohta mearkkaša ahte máhtta sihke árgabeaivvigiela ja skuvlagiela seamma bures, ja ahte son hálddaša sihke njálmmálaš ja čálalaš giela.

Iešguđetlágan gielladuogážiid dihte leat olu oahppit geat gullet sámegiela ja sámástit dušše skuvllas. Dáid hástalusaid geažil lea dehálaš ahte skuvla álggu rájes jo addá ohppiide vejolašvuođaid ovdánahttit giela iežaset dásiin. Muhtin ohppiide sáhtta leat hástalus lohka- ja čálligoahtit sámegillii dan dihte go leat iešguđetlágan gielladuogážat ja gielladásit. Oahppodirektoráhta čállá dán birra oahppoplánas, gos muitalit ahte galgá dustet dáid hástalusaid álggu rájes. Deattuhuvvo ahte ovdadieđut ja ángiruššan leat hui dehálaččat justá dán giellajovkui. (Utdanningsdirektoratet 2014.) Pigga Keskitalo ja Kaarina Määttä (2011: 86) maid deattuheaba sudno artihkkalis ahte skuvllain leat nu mánga iešguđetlágan oahppi geain leat iešguđetlágán gielladuogážat. Dáid sivaid geažil berre oahpaheaddji geavahit metodaidda gos son beassá ieš ságastallat ja ieš leat guovddážis ságastallamiin. Soai namuheaba ahte juohke oahppi galggašii beassat ovdánit iežas leavttuin. Muhtin oahppit ohppet giela geardduhemiid bokte, go

geahččaladdet ja isket sániid dávjá. Earát fas dárbašit eanet áiggi dan dihte go várrogasat geahččaladdet sániid. Dát lea maid hástalus olusiidda go eai beasa giela hállat earet go skuvllas.

Pigga Keskitalo (2017: 166-167) nákkosdutkanmušas boahtá ovdan ahte oahpaheddjiid mielas eai leat oahppogirjjit heivehuvvon heterogena joavkkuide. Oahpaheaddjit mitalit earet eará ahte oahppogirjjiin leat váilivuodát ja eai heive buohkaide. Ohppiide leat oahppogirjjit menddo álkit dahje váddásat, eai ge leat válljenmunit nu ahte oahpaheaddji beassá dásiid mielde válljet. Vásihan maiddá ahte oahppogirjjit eai leat heivehuvvon iešguđet gielladásiide.

2.1.2 Guovttegielatvuohta

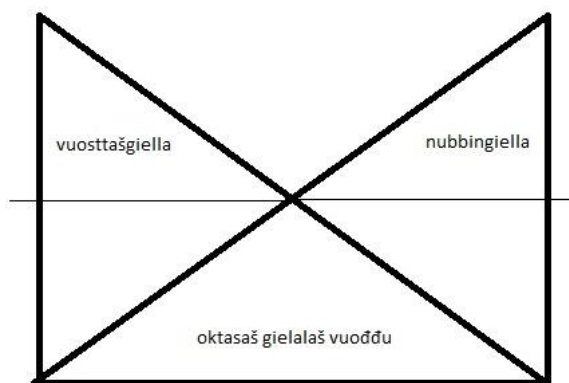
Guovttegielatvuođas leat olu iešguđetlágan bealit ja hástalusat. Ohppiin leat gielladuogážit mat addet iešguđet gielalaš máhtuid. Vuosttašgiella lea giella maid mánná oahppá buot ovddemuš, ovdal go oahppá eará gielaid. Jus mánná oahppá guokte dahje eanet gielaid seamma áiggis, de lea son simultánalaččat guovttegielat. Vaikko simultánalaš guovttegielagat eanaš áiggi bohtet guovttegielat ruovttuin, de sáhttet maid mánát mánáidgárddi bokte oahppat giela ja nu šaddat simultánalaš guovttegielagin. Dutkit dadjet ahte mánná dalle ferte oahppat dan giela ovdal go šaddá golmmajahkásažžan. Jus mánná oahppá giela vel maŋjelis, maŋja go lea oahppan vuosttašgiela, de son šaddá suksessiivvalaš maŋggagielagin. Jus dát nubbi giella maid mánná oahppá lea giella maid servodagas hállet, de sáhttá dát giella maid šaddat máná nubbingiellan. (Øzerk 2016: 99-100.) Giellajoavku maid lean iskan, lea simultánalaš guovttegielat. Vaikko leat olusat geat bohtet dárogielat ruovttuin, de sii leat mánáidgárddis oahppan sáme giela.

Vaikko dáid ohppiin ii leat gielladoarjja ruovttus, de lea sáme giella sin eatnigiella. Helander (2016: 48) čállá ahte eatnigiela namahusa geavahit giela birra maid eadni hállá mánáinis. Muhto dát ii govčča doabasisdoalu go lea sáhka guovtte- ja maŋggagielat mánáin. Son dadjá ahte jus mánná oahppá maŋga giela oktanaga, de lea sus eanet go okta eatnigiella. Váibmogiellaraporttas fas čállet ahte eatnigiella lea dat giella mainna olmmoš buot eanemus identifisere iežas. Sii maid deattuhit ahte dat sáhttet leat olbmot geat leat sáme giel hállit dahje olbmot geain leat sámi čanastumit. (NOU 2016: 17.) Keskitalo ja Määttä (2011: 73) deattuheaba ahte buot sámemánáin lea riekti ealáskahttit iežaset giela, vaikko lea dárogielat dahje suomagielat ruoktu. Dat lea ohppiid riekti, ja oahpaheaddji ferte oahpahusa heivehit sidjiide buoremus lágii mielde.

Dehálaš lea maid smiehttat ahte makrodási váikkuha mikrodási. Makrodássiin oaiivilduvvo servodat, ja mikrodássiin fas mánáidgárdi, skuvla ja ruoktu. Servodaga gáttut maid váikkuhit giellaárvvuide sihke ruovttus ja skuvllas. Ovdamearkka dihte sáhttet politihkalaš mearrádušat gáržžidit ja headjudit giellaovdáneami. (Thurmann-Moe 2013: 62-63.) Skuvla dárbbáša doarjaga sihke makro- ja mikrodásiin vai ohppiid giella ovdána. Dán makro- ja mikrodásiin doarjaga dárbbášit oahppit geain lea gielladoarjja ruovttus, ja maiddái oahppit geain ii leat.

2.1.3 Vygotsky ja Cummins

Guovttegielat ohppiin leat guokte giela mas galget sátneriggodaga hukset. Lev Semenotitsj Vygotsky čuočuhii ahte vuosttašgiela ja nubbingiela oahpahallamis leat mánngat seammaláganvuodát. Son oaiivildii maid ahte dán guovtti giela gaskkas leat čanastagat. (Øzerk 2016: 171.) Jim Cummins lei ovttaoavilis Vygotskyin ahte vuosttašgiella váikkuha nuppi gillii, ja nuppe láhkai maid (Øzerk 2016: 174). Cummins barggai viidáset dánna jurdagiin ja gávnnašii ahte vuosttaš- ja nubbingiella olles áigge váikkuheaba nubbi nubbái. Cummins govvida dán oktavuoda jieknjaváriid bokte. Jieknjavárit eai oro leamen oktii čadnon, muhto čázevuolde oaidná ahte dát jieknjavárit lea okta stuorra jieknjavári. Son oaiivildii ahte goappaš gielain lea seamma oktasaš vuodđu olbmo kognitiva eavttuin. Sáni, maid hálddaša dán guovtti gielas leat govvehallon dego várrečohkat. Giela doahpagat lea gielalaš oktasaš vuodđu, ja eai oidno čáze vuolde.

Govus 1: Cummins jieknjavári (Thurmann-Moe 2013: 81). (Sámegillii heiveheapmi May-Synnøve Trosten).

Ovdamearkka dihte sátni stuollu: Stuollu lea juoga man alde čohkkát, dat lea ovtta olbmo várás. Dán sáhtá sirdit eará gillii, ovdamearkka dihte jus jorgalat dán sáni dárogillii de dadjat *stol*.

Olmmoš dovdá dán tearpma, muhto gielain leat guovttelágan sánit dasa. (Thurmann-Moe 2013: 81-82.) Dán jieknávári ulbmil lea čájehit ahte jus eatnigiela fundameanta lea nanus, de lea álkit dan hukset nuppi gielas. Dán sáhhtá čatnat sámi skuvllaide maid. Skuvllas ohppet mánát fágagiela, ja jus lea nana doabaduogáš, de lea álkit sániid oahppat nuppi gielas.

2.2 Giela ovdáneapmi

Lea olu mii váikkuha mánáid giellaovdáneami. Dás čálán gielalaš didolašvuoda birra, ja beliid maid lea dehálaš smiehttat smávvamánáid agis jo. Čilgen maiddá makkár bealit sáhhtet váikkuhit ohppiid motivašuvdnii.

2.2.1 Mánáid giellaovdáneapmi

Mánáid gielalaš didolašvuodta álgá jo smávvamánáid agis. Go mánná fuomáša ahte giella lea juoga man birra sáhhtá hállat, de lea sus gielalaš didolašvuodta. Son nagoda dulkot maid sátni mearkkaša, seammás go diehtá makkár jietnadagat sánis leat. Son nákke maiddá gullat makkár vuosttaš dahje maŋimuš jietnadat lea. Gielalaš didolašvuoda sáhhtá hukset riimmain ja rytmain, divttain ja giellastohkosiiguin. Deattuhuvvo maiddá ahte gielalaš didolašvuoda haga ii nagot mánná hukset čállinvuogádaga. (Høigård ja earát 2009: 20.) Gielalaš didolašvuodta guoská maiddá stávvaliidda ja jietnadagaide, ja dat lea vuodđun ja eaktun sihke lohkamii ja čállimii. Kirsten Wirkola ja Lisa Baal (2003: 20) čujuheaba dasa ahte eai buot guđajahkásaččain, geat álget skuvlii, leat dát didolašvuodta. Oahppit dárbbasit doarvái vejolašvuodaid beassat ságastallat ja hárbhallat analyseret giela struktuvrra. Govvagirjemetoda ja čállinbargguid bokte sáhhtá dáid beliiguin bargat viidáset.

Giella váikkuha sihke mánáid sosiála gelbui, ja mo sii birgejit skuvllas. Sturradiggedieđáhusas nr. 16 (DKK 2006-2007: 23) čállet ahte smávvamánáid ahki lea dehálaš áigodat, gos máná giella ovdána ja mánná oahppá mo gulahallat earáiguin. Deattuhuvvo maiddá ahte mánát geain lea buorre giella, ovdánit buorebut maid sosiálalaččat. Blikstad-Balas (2016: 24) maid čállá ahte mánáid giellaovdáneami eaktun lea ahte sii besset giela geavahit. Gielalaš vásáhusat váikkuhit mánáid oktavuodaid lohkamii ja čállimii. Dáid beliid lea dehálaš muitit skuvllas maid, oahppit

eai galgga dušše guldalit go oahpaheaddji hállá, muhto vásihit ja eanemus lági mielde buvttadit giela ieš.

Eamiálbmotdieđu oktavuodas lea gielas erenoamáš áddejupmi. Giela bokte mii sirdit máhtu buolvvas bulvii. Gielas lea vuohki mo vurket dieđuid ja mo sirdit máhtu. Dat hukse vugiid mo olmmoš oaidná máilmmi ja mo dainna gulahallat. Giella lea hui dehálaš go dat lea mielde oahpaheamen ja gáhttemin árbevieruid. (Kuokkanen 2009: 52.) Dan dihte galggašii addit mánáide vejolašvuodaid ovdánahttit ja duddjot iežaset giela ja sátneriggodaga, nu ahte sii maid sáhttet dán máhtu sirdit boahktevaš bulvii. Sámi skuvllain leat mánggas ealáskahttimin iežaset giela, ja oahpaheaddji galggašii dustet ja veahkehit sin. Oahpaheaddji galgá leat giellageavaheami ovdagovva, sihke njálmmálaččat ja čálalaččat. Oahpaheaddji galgá hukset ja oahpahit sámi árbevieruid nu ahte oahppi kultuvrralaš identitehta nannejuvvo. Ulla Aikio-Puoskari (2008: 8) deattuha ahte eatnigiela bokte šaddá gielalaš ja kultuvrralaš servodaga lahttun. Eatnigiela bokte leat oahppan dihto vugiid mo áddet máilmmi, eallima ja birastahtti duodalašvuoda.

Oahpaheaddji ferte leat buorre ovdagovva ja čájehit lohkama mávssolašvuoda. Helander (2016: 18) čállá ahte sihke čáppagirjjálašvuoda ja fágagirjjálašvuoda lohkan, nanne giellamáhtu, ja olmmoš oahppá odđa sániid ja dadjanvugiid. Girjjálašvuodta sáhtta dan láhkai leat doarjjan giellagáhttemis ja giellaoahppamis. Girjelohkama bokte lea oahpaheaddji buorre ovdagovva. Jus oahpaheaddji vel dasa lassin heiveha mo lohka, geavaha intonašuvnna ja gorutgiela, de dahká lohkama muosáhussan ja geasuheaddjin.

2.2.2 Motivašuvdna

Stuorradiggedieđáhus maid fuomášuhtta ahte mađe árat bidjat johtui doaimmaid mat ovddidit sátneriggodaga ja giellaovdáneami, dađe stuorát vejolašvuodta lea eastadit ohppiid geavvamis negatiiva oahppanspirálie. Sii čállet ahte buorre giellaovdáneapmi buorida lohkanmáhtu ja sosiála ovdáneami, mii fas lokte motivašuvnna oahppat ja addá buriid eavttuid oahppat vuodđoskuvllas. Dát váikkuhusat addet buoret vejolašvuodaid čađahit ja gárvet joatkkaskuvlla ja nu oažžut bargguid boahkteáiggis. Nu beassá oahppi oasálastit ja váikkuhit servodaga doaimmaide. Maŋnonan giellaovdáneapmi fas váikkuha nuppe guvlui. Dat sáhtta gozahit lohkama ja addit

lohkan- ja láhttenváttisvuodaid. Dát fas heajuda motivašuvnna ja addá hiidis fágalaš ovdáneami. Dát eavttut sáhttet čuoicat ohppiid joatkkaskuvlla válljema, ja sis lea maiddá stuorát vejolašvuoda heaitit joatkkaskuvllas, ja unnida vejolašvuodaid oasálastit ja váikkuhit servodaga ovdáneapmái. (DKK 2006-2007: 10.)

Daid váikkuhemiid dihte lea hui dehálaš ahte mánáidgárdi, skuvla ja ruoktu leat veahkkin ovdánahttimin giela olles áigge, ja dan láhkai addit mánáide buriid eavttuid ja vejolašvuodaid boahhteáigái. Mánáide ferte addit vejolašvuodaid lohkat girjjiid, stoahkat, oasálastit iešguđetge doaimmaide ja ságastallamiidda. Dát stimulere giela ja addá rikkes gielladoarjaga. Ollesolbmos lea dehálaš bargu mánáid giellaoahpahallamis. Dan dihte ferte doarjut sin sáhkkiivuoda, addit lunddolaš oahppanvejolašvuodaid ja addit sidjiide vásáhusaid ja daid vásáhusaid birra ságastallat. (DKK 2007-2008: 17.)

2.3 Gielladiđolašvuohhta

Dutkamis guorahalan mo govvagirjelohkan váikkuha sátnerádjui ja sátneddejumái. Dán kapihttalis čilgen dan dihte gielalaš diđolašvuoda, sátneddejumi ja sátneráju dehálašvuodaid.

2.3.1 Sátneddejummi

“Sátnemáhttu ja doabaipmárdus leat buori giellamáhtu guovddáš elemeanttat ja seammás dat leat maid buori oahppanvejolašvuoda eaktun” (Helander 2016: 67). Dát cealkka muitala man dehálaš lea dikšut ja duddjot giela olles áigge. Sátneddejummi sisttisoallá earret eará sáni mearkkašumi, ja dan fonologalaš struktuvrra ja soajaheami. Fonologijja čilge sáni buot unnimus osiid, nammalassii jietnadagaid. Oahppi ferte dovdat makkár fonema gullá makkár grafemii nu ahte nagoda lohkat. (Traavik & Alver 2008: 15.) Sánis lea fonologalaš koda, muhto buot deháleamos lea sisdoallu. Morfemat muitalit sáni sisdoalu, ovdamearkka dihte ahte sátni rievdá go sojaha dan, ja ahte oahppi ádde ovttaidlogu ja mánggaidlogu erohusa. (Traavik & Alver: 2008: 53.) Lea dehálaš ahte oahppit leat diđolaččat giela vuogádagas. Jus galget oahppat lohkat, de fertejit dovdat sáme giela fonologijja. Go mánna lohka ja čállá, de ferte dovdat dáid vuogádagaid nu ahte son ádde teavstta sisdoalu, ja vai sáhtta hábmet iežas teavsttaid. Iežan

dutkamuša ektui leat dát oasis maid dehálaččat. Dán dutkamušas jearahalan ohppiin sániid mat leat vuodđohámis. Muhto sii galget goittot áddet sisdoalu sániin, jus leat morfologalaš erohusat.

Dávjá go mánát čilgejit juoga nu, de geavahit pronomeniid *duon, dán, dien, dát*. Mánná sáhtta ovdamearkka dihte dadjat: “duo lea diet tinja.” Pronomeniin sáhtta dieđusge oanehaččat čilget juoga nu, muhto olmmoš dárbbáša eanet sániid jus áigu čilget áššiid vuđolaččat. (Helander 2016: 23.) Jus mánná čujuha ja dadjá diet, de ii leat sihkkar ahte nubbi ádde maid oaivvilda, dasgo sáhttet leat mánga ášši masa čujuha. Doabaáddejumi lea dehálaš nannet nu ahte beassá čilget ja mitalit ášši ollisvuoda. Helander čilge ahte doabavuogádaga áddejumi lea proseassa mii álgá go mánná lea sullii 3-4-jahkásaš, ja joatká gitta mánná lea nuppelotjahkásaš. Álggos mánná ádde sániid sisdoalu hui oppalaččat. Son hukse áddejumi vásáhusaid vuodul, ja dan maid lea oaidnán ja dovdan ovdal. Nu sáhtta maid dadjat ahte máná doabaáddejumi nannejuvvo go mánná beassá olu vásihit. Máidnasat, mitalusat ja teakstalohkan addá maid vásáhusaid. Sullii 2–3-jahkásaččat áddejit ahte mánggaid doahpagiin sáhttet leat seamma mearkkašumit, nu mo ealli, beana, horti, Ránne. Go mánná lea nuppelotjahkásaš, de nákke son jurddašit abstrákta ja hypotehtalaš čuolmmaid vásáhusaid haga. (Helander 2016: 64.)

2.3.2 Doabaáddejumi

Doabaáddejumi váikkuha ohppiid fágateakstalohkamii. Fágateavsttain leat olu nominaliserejumi. Nominaliseren mearkkaša ahte ráhkadat substantiivvaid sániin mat eai leat substantiivvat. Mii sáhttit ráhkadit substantiivvaid vearbain ja adjektiivvain. Dát lea gielalaš fenomena olu fágateavsttain, ja dalle gáibiduvvo ahte oahppi ádde vuodđodoahpaga.

Ovdamearkka dihte: tearbma *seaguhit*, mii lea vearba. Go dan nominalisere, de das šaddá *seaguhus*. Oahppit fertejit diehtit mii lea seaguhit, vai áddejit seaguhus-doahpaga mearkkašumi. (Maagerø 2015: 79.) Dát ovdamearka lea Maagerø čállošis, ja heivehuvvon sámegeallii. Go mánggagielat oahppit lohket teavsttaid main leat olu nominaliserejuvvon sánit, de sáhtta fágaložkan šaddat vel ain váddásat. Dan dihte ferte doabavuogádagain bargat vuđolaččat jo smávvasvuvlla rájes. Dan ii dárbbáš dušše fágateavsttaid vuodul dahkat, muhto govvgirjjiid ja eará teavsttaid vuodul maid.

Buot sánit maid oahppi oahppá, buoridit ja nannejit su doabavuogádaga. Vygotsky oaivvildii ahte mánná ja ollesolmmoš ferteba ovttasbargat go mánná oahppá doahpagiid, nu ahte mánná

oahppá nu bures go vejolaš. Ollesolbmo bargu lea fuomášuhttit beliid maid mánná ieš ii vel nákke fuobmát ja áddet, ja galggašii láidestit su áddejumi guvlui. Vygotsky oaivvildii maid ahte doabaáddejupmi ja giellaovdáneapmi leat guovttelágan áššit. Giella váikkuha dađistaga máná áddejupmái ja jurddašeapmái, ja nu oktavuodát dađistaga nanusmuvvet. (Helander 2016: 69.) Govvagirjelohkama oktavuodas oaivvildan ahte oahpaheaddji lea veahkkin huksemin oahppi doabavuogádaga. Son lohká sániid, geardduha ja sáhtta maid čujuhit govaide nu ahte mánná oaidná man birra oahpaheaddji hállá.

Sátneoahppama oktavuodas ii leat nu ahte mánná ádde dahje ii ádde ovttá sáni. Dan lea dehálaš fuomášuhttit dákkár dutkamis gos áiggun iskat mánáid sátneoahppama. Mánát ohppet sániid dađistaga. Álggus soitet áddet dušše sullii maid sátni sisttisoallá, eaige nagot ieža geavahit dan makkárge oktavuodain. Dađistaga soaitá mánná geavahišgoahit dan, muhto ii leat daddjon ahte ádde tearpma. Go mánná gullá sáni iešguđet konteavsttain, ja ieš ge geavahišgoahit dan, hukse son čiekŋalat áddejumi. (Monsrud 2013: 130.) Háliidan deattuhit ahte ii galggašii sániin bargat ovttaid mielde, muhto baicce cealkagiin ja iešguđetlágan oktavuodain. Dan láhkai sáhtta mánnái láhčit viidát áddejumi. Helander (2016: 50) čállá ahte máná giellaovdáneapmi geavvá lunddolaš proseassas. Mánnái lea maid mávssolaš geahččaladdat sániid veahkkálagaid ollesolbmui, nu ahte hukse produktiiva giellamáhtu. Produktiiva giellamáhttu máksá ahte mánná ieš máhtta geavahit dan giela maid gullá earáin. Reseptiiva giellamáhttu lea fas dalle go mánná ádde giela maid gullá iežas giellabirrasis, muhto ii nákke muitalit dahje čilget buot maid son ádde ja ii nagot buvttadit seammalágan giela.

2.3.3 Sátnerádjju

Sánis lea fonologalaš koda ja go daid bidjá oktii, de oažžu sáni sisdoalu. Olmmoš ferte dovdat makkár oktavuodain sániid sáhtta geavahit. (Monsrud 2013: 130.) Ii leat nu ahte máhtta ovttá sáni dahje ii máhte, olmmoš hukse sátneáddejumi dađistaga. Álggus soaitá dušše áddet sullii man birra nubbi hállá, dađistaga geavahišgoahit sáni ieš muhtin konteavsttain. Go gullá sáni mánggain oktavuodain, de oažžu čiekŋalit áddejumi sáni sisdoalus. (Meyer Bjerkan 2013: 12.)

Sátneráju sáhtta čilget kvantitehta ja kvalitehta bokte. Kvantitehtas lea sáhka man olu sániid olmmoš dovda, ja makkár oktavuodaide sáhtta čatnat dáid sániid. Kvalitehta lea fas man bures olmmoš dovda dáid sániid, ja masa sáhtta daid sániid geavahit. Go lea kvalitehta birra sáhka de

nagoda oahppi čatnat sániid olu iešguđetlágan konteavsttaide ja dovdá daid sojahanhámiid maid. Olmmoš sáhtta dovdat osiid ovttá sánis. Mánát sáhttet ovdamearkka dihte gullat ja dovdat sáni, vaikko eai ádde sisdoalu. (Monsrud 2013: 130.) Karlsen čilge ahte lea dehálaš earuhit kvalitehta ja kvantitehta gaskkas. Son muitala ahte vaikko mánná hálddaša ovttá sáni árgabeaivve ságastallamiin, de ii soaitte nákcet daid geavahit eará oktavuodain. Oahpaheaddjit fertejit dan dihte leat diđolaččat ahte vaikko oahppit dovdet sániid, de eai soaitte dovdat buot osiid gielas. (Karlsen 2018.) Dutkanbarggus lean mearridan iskat sániid kvalitehta ja kvantitehta. Dat mearkkaša ahte áiggun dutkat dihtet go oahppit maid sátni mearkkaša ja máhttet go dan sisdoalu čilget. Jearahallamis bohtet 19 sáni ovdan, áiggun dutkat galle sáni sii máhttet govvgirjelohkama maŋná.

Mánáid sátneriggodagas lea stuorra mearkkašupmi. Sátnerájus lea stuorra váikkuhus ja mearkkašupmi lohkan- ja čállinovdáneapmái, ja sin fágalaš oahppamii. Sátneráju nannen galggašii leat stuorra oassin skuvllas. Ohppiid sátnerádju váikkuha sin lohkanáddejupmái, ja man olu sii áddejit teavsttaid sisdoalu. (Pihlstrøm 2013.) Lundberg čilge ahte sátnerádju váikkuhit čállinprosessii dan dihte go oahppi geavaha nu olu áiggi ohat sániid maid sáhtášii čállit. Nubbi váttisvuohtha lea ahte oahppái šaddá váttis čilget áššiid vuđolaččat, ja goalmmát ahte ohppiide šaddá váttis gávdat synonymaid. (Lundberg 2015: 43.) Dan dihte lea dehálaš bargat sátneriggodagain ja árvvosmahttit giela mánáidgárddis ja álgojagiin skuvllas.

Go bargá sátnerájuin, de sáhtta maid eastadit lohkan- ja čállinváttisvuodaid. Lyster (2016: 49) čállá ahte lea mávssolaš bargat sátneriggodagain dan dihte go dat váikkuha mánáid lohkanovdáneapmái ja áddejupmái. Go oahppis lea rikkis giella, de lea sutnje álkit lohkat ođđa sániid teavsttain. Sáhtta leat álkit sutnje čatnat sáni teavstta fáddái ja nu áddet dan sáni sisdoalu muhtin muddui. Jus lea geafes giella ja olu sánit maid ii dovdá, de lea olu váddásat áddet teavstta sisdoalu. Lundberg (2015: 43) deattuha ahte beaivválaš ságastallamat skihpáriiguin ja ságastallamat luohkkálanjas, eai leat doarvái mánáid giellaohppamis. Oahpaheaddji ferte systemáhtalaččat bargat sániiguin unnimusat diibmobeale juohke beaivve. Lyster (2016: 53) maid čujuha Stahl ja Fairbanks dutkamii. Soai dutkkaiga makkár bargovuogit buoremusat ovdánahttet sátneriggodaga. Soai gávnaheigga ahte buoremus vuohki lea go oahpaha sihke sáni sisdoalu, ja lámhá dili nu ahte oahppi beassá geavahit sáni olu iešguđet konteavsttain. Dát lea vuodđojurdda mu masterbarggus gos čállin galgá doarjut lohkama sátneoahppamis. Oahppit besset maiddái háleštit ja čállit sániid mat gullet tekstii, seammás go oahpaheaddji doarju sin. Stahl ja Fairbanks dutkamušat dorjot maiddái Monsrud namuhuvvon dutkama. Monsrud (2013:

130) čállá ahte mánná ferte gullat ja vásihit sáni iešguđet konteavsttain nu ahte beassá hukset áddejumi. Sániid maid oahpaha ohppiide, galggašii dan dihte maid geavahit luohkkálanja olggobealde.

2.4 Govvagirji metodologalaš innovašuvdnan

Dát kapihttal lea govvagirjji birra, ja makkár iešvuodát das leat. Čilgen govvagirjji vejolašvuodaid ja resurssaid birra. Čilgen maddái dehálašvuoda lohkat jitnosit, ja mo stiilasahuksen doaibmá luohkkálanjas.

2.4.1 Govvagirjji iešvuodát

Keskitalo ja Määttä (2011: 86) čálliba iežaska artihkkalis ahte sámi skuvllain lea hui dávjá oahppogirji mii stivre oahpahusa. Soai deattuheaba ahte galggašii geavahit eará metodaidd maid, ovdamearkka dihte bargobájimetaidd, geavahit iešguđetlágán oahppomateriaidd ja stoahkat eanet. Iežan dutkama bokte háliidivččen lohtet govvagirjji vejolašvuodaid, ja danin lean välljen lohkat čáppagirjjálašvuodagirjji. Ođđa mánáidgirjjiin lea dávjá earálgán giella ja eará sánit go maid mánát geavahit árgabeaivvis. Girjjiid bokte besset oahpásmuvvat iešguđet fáttáide.

Seammás ožžot vásáhusaid ja ohppet vugiid mo hukset iežaset teavsttaid.

Lea mu mielas fuomášahtti ahte mánát illá staiget ja astet guldalit máidnasiid ja mitalusaid. Danin maid ii leat ártet ahte eai astta ieža buvttadit teavsttaid. Okta mearkašahtti sivva sáhtta leat dálá áigge digitála máilbmi, mii bokta sin beroštumi ja fuomášumi. Mánát eai dárbaš smiehttat nu olu go geahčadit ja guldalit multimodala teavsttaid. Multimodala teavsttat leat teavsttat gos bijat oktii ovdamearkka dihte čállosiid, jienaid, illustrašuvnnaid, musihka ja gorutgiela. (Blikstad-Balas 2016: 52.) Multimodala teavsttat sáhttet ovdamearkka dihte leat digitála girjjiit neahtas.

Leat nu olu iešguđetlágán bealit mat olles áigge vigget mánáid fuomášumi boktit ja nu eai dárbaš goassige iežaset miellagovaid hábmet. Kuokkanen (2009: 61) čállá ahte ovdal lei máinnas ja mitalus mánáid áigeájanas ja skibir. Mánát dalle čoahkkanedje guldalit máidnasiid ja sii ledje hárvánan guldalit ja ieža hábmet miellagova mitalusaid vuodul. Mánát besse guldalit máidnasiid olles áigge, maddái barggadettiin, go duddjojedje, oggo, čorgejedje, suinniid rádje

dahje njuovadettiin. Lea stuorra erohus dalážiis otnáži, ja soaitá dat maid okta sivva manne mánát eai šat staigga guldalit. Máinnasteapmi lea dehálaš oassin min kultuvrras, muhto girjjit maid váikkuhit gillii olu. Lea jáhkehahtti ahte mađe eanet govvagirjjit mánáin leat ruovttus, dađe eanet sii oasálastet sihke gielalaš ja girjjálaš ságastallamiidda. (Karlsen ja earát 2016: 420.) Dan dihte lea dehálaš váhnemiidda maid deattuhit lohka dehálašvuoda.

2.4.2 Govvagirjji resurssat

Govvagirjjiid bokte sáhtta gulahallat sihke njálmmálaččat ja visuálalaččat. Njálmmálaš gulahallan mearkkaša mo muitalat girjji sisdoalu, ja visuálalaš gulahallan mearkkaša mo govaid bokte gulahallá. (Nikolajeva 2000: 116.) Mun lean välljen govvagirjji lohkat go háliidan iskat lea go dat doarjjan guovttegielat ohppiide smávvasvullas. Muhtin ohppiin ii leat nu nana sámegeiela sátnerádjju, govvagirjjiid bokte jáhkán sáhtán veahkkin nannet sin giela ja ádejjumi.

Logadettiin lea dehálaš hállat čielgasit, čujuhit govaide, geardduhit sániid ja addit buohkaide vejolašvuoda áddet sisdoalu. Govva lea buorre resursa, dan bokte sáhtta boktit oahppit muittuid ja vásáhusaid, ja maiddá addit áibbas ođđa vásáhusaid. Buorre govvagirji maid sáhtta boktit sáhkkiivuoda, hutkáivuoda ja movttiidahttit čállit. Nikolajeva čállá ahte govvagirjjiin leat nu olu vejolašvuodát, go addá vejolašvuoda govaide lasihit iežas vásáhusaid ja jurdagiid, ja dan láhkai movttiidahttit lohki lohkat eanet. (Nikolajeva 2000: 117.) Go oahppi beassá iežas vásáhusaid maid lasihit teavstta ádejjumái de dahká dát teavstta sihke gáibideaddjin ja miellagiddevažžan. Dat rahpá vejolašvuodaid ohppiide geat guldalit, go sii sáhttet ieža dulkot, hábmet ja konstrueret iežaset ádejjumiid. (Roe ja earát 2018: 79.) Luohkkálanjas lea dehálaš ohppiide oahpahit ahte buohkain leat iešguđetlágan vuogit mo áddet ja dulkot teavsttaid, ja addit sidjiide vejolašvuoda hállat sin vásáhusaid birra.

Girjjiid maid áigut lohkat, leat govat mat nannejit čállojuvvon teavstta. Dat mearkkaša ahte teaksta dárbbáša govaid, nu ahte lohki oážžu ollislaš ádejjumi. Nikolajeva deattuha ahte govvagirjjiid movttiidahttet mánáid eanet lohkat go daid sáhtta dulkot mángga láhkai seammás gáibida ahte lohki oasálastá aktiivvalaččat lohkamis. (Nikolajeva 2000: 129.) Girjji ikono-teaksta nanne teavstta sisdoalu ja ádejjumi logadettiin. Ikono-teaksta lea gova ja teavstta oktavuoha. Ovtta láhkai sáhtta dadjat ahte ikono-teaksta lea girjji duohta sisdoallu, teaksta dahje govva ii livčče birgen nubbi nuppi haga. (Bjorvand 2012: 71.)

Girji maid mii lohkat lea Hánno birra, gii lea máilmmi láikkimus olmmoš. Girjji čoahkkáigeasus čuožžu ná: “Dát lea mitalus Hánno birra. Sus lea ustit, man namma lea Girjo. Hánno lea máilmmi láikkimus olmmoš. Muhto lea go son duođaid láiki?” (Vars 2006.) Dán girjjiis lea ikono-teaksta, ovdamearkka dihte njealját siiddus gos čuožžu: “Hánno lea láikkemus olmmoš. Son lea duođaid máilmmi láikkimus olmmoš” (Vars 2006: 4). Govva mii gullá tekstii, deattuha čállosa muhto addá vel liigedieđuid. Govas sáhttit oaidnit ahte son lea duohta láiki. Glássa lea cuovkanan, goaivvus heaŋgá heavdnefierbmi ja cizáš lea bessen hálgguid ala. Oahppit fertejit geahččat govaid vai oidnet man láiki son lea, teavstta ja gova sisdoalu dulkot. Jus Hánno livččii viššal, de ii lean heavdni geargan ráhkadit heavdnefierpmi goaivvu ala, ja cizáš ii livčče geargan besset uvssa olggobeallái.

2.4.3 Jitnosit lohkan

Lean máŋgii gullan ahte olbmot dadjet girjelohkan lea juoga maid mii bargat jus lea buorre dilli, ja dan dahká dušše muosáhusa dihte. Dan maid eat smiehta, lea ahte girjjiin, máidnasiin ja mitalusain leat olu abstrákta doahpagat ja sánit maid muđui eat gula árgabeaivvis. Go addá mánáide dáid doahpágiid ja sániid, de addá maiddái njálmmálaš árbevieruid ja vejolašvuoda ovdánahttit iežaset abstráktalaš áddejumi. Pisa dutkamuš čájeha ahte mánát geaidda lea lohkkuojuvvon jitnosit unnivuoda rájes, dahket buorebut lohkaniskosiin go sturrot. Mánát ohppet gielalaš struktuvrra ja ođđa vugiid mo dovddahit iežas oaiviliid. Lohkama bokte besset mánát ságastallat sisdoalu birra, mii fas sáhtta addit čiekŋalat áddejumi. Lohkan ii leat dušše lohkanhárjehallan, muhto maid vejolašvuolta ovdánahttit iežas njálmmálaš gálgga. (Roe 2014: 132-133.) Lohkan lea dan dihte hui dehálaš skuvlla oktavuodas, muhto lea seamma dehálaš muitit ahte dan galggašii ruovttus maid ovdánahttit.

Keskitalo ja Määttä (2011: 77-78) čálliba iežaska artihkkalis ahte oahpaheaddjit lohket olu beaivvi miehtá muhto lohkama maŋŋá báhcá dialoga. Lohkan geavvá máŋgii dušše dilálašvuodain nu mo borramiin, dahje go ledje vuordimin juoga nu. Deattuhuvvo ahte jus čatná oktii lohkama ja oahppama, de sáhtta gielalaš máhtu ja dáiddu buorebut stimuleret. Soai čálliba maid ahte lea buorre ohppiide oahppat guldalit, muhto seammás lea maid dehálaš ávkkástallat lohkama olu eanet. Evttohuvvo ahte lohkandilálašvuoda vuodul sáhtta láidet dialogii vai teaksta šaddá lagas sidjiide, ja dainna lágiin ožžot ođđa oktavuodaid sisdollui.

Oahpaheaddji sáhtta jietnageavahemiin dahkat teavstta eanet miellagiddevažžan. Logadettiin sáhtta geavahit jiena juohke láhkai, ja lohkat sihke njozet ja jođánit. Son ferte dulkot teavstta, dáhpáhusaid, olbmuid, seammás go oahppit ieža maid dahket dan. Jus oahppi lei lohkat teavstta jaskatvuodas, de ii leat sihkar ahte livččii ožžon seamma vásáhusaid. Lohkama maŋŋá lea maiddá dehálaš guldalit makkár jurdagat ohppiin leat. Sin refleksuvnnat mearkkašit olu go áigu viidásat bargat fáttáin. (Seip Tønnesen 2012: 135.) Oktasaš ja jitnosit lohkan lea dehálaš oassi luohkkálanjas. Go oahpaheaddji lohka girjiid jitnosit, de addá son oktasaš vásáhusa buot ohppiide. Luohkkálanjas besset oahppit maid ságastallat, guorahallat ja dulkot earáid áddejumiid. (Ellingsen 2008: 71.) Ságastallama bokte ferte oahppi muhtimin iežas jurdagiid ovdanbuktit, ja dan láhkai šaddá eanet dihtomielalaš dasa masa ieš jáhkii ja maid smiehtai.

2.4.4 Stiilasahuksen

Ovdal go oahpaheaddji lohka de ferte ráhkkanit ja gávnnahit justa makkár sánit dahje cealkagat sáhttet leat váddásat. Váttes cealkagat sáhttet ohppiide addit boastu áddejumi. Jus oahpaheaddji lea ráhkkanan, de lea álkit doarjut sin logadettiin. Eaŋgalasgillii gohčoduvvo dakkár ráhkkaneapmi ja doarjja “scaffolding”, sámegilli lean välljen geavahit “stiilasahuksen”. Stiilasahuksen gullá sosiokultuvrralaš oahppanteoriijii. Otnes čilge ahte dát dáhpáhuvvá go oahppit huksejit iežaset čállinmáhtu fárrolagaid. Oahpaheaddji ja eará oahppit geat hálddašit giela leat dehálaš doarjaleaddjit. (Normann 2015: 115.) Fuglestad ja earát (2017: 35) maid geavahit mikrodási ja makrodási go čället stiilasahuksema birra. Sis lea eará čilgehus go Thurmann-Moe (2013). (Gč. kap. 2.1.3). Fuglestad ja earát (2017:35) čilgejit ahte stiilasahuksen makrodásis, dáhpáhuvvá go juohká ohppiid joavkkuide, gos oahppit galget lohkat ja guorahallat teavstta fárrolagaid. Dan maŋŋá galget čálalaččat dahje njálmmálaččat addit čeahkkáigeasu. Stiilasahuksen mikrodásis fas dáhpáhuvvá go oahpaheaddji láide ja rávve ovttaskas oahppi logadettiin. Dan láhkai oahpaha oahppi áddet mo son galgá bargat, nu ahte dađistaga birgešii ieš. Oahpaheaddji galggašii bisánit logadettiin, nu ahte beassá čilget sániid ja doahpagiid vuđolaččat. Bisáneapmi dáhpáhuvvá go oahpaheaddji oaidná dahje navdá ahte sátni sáhtta leat amas ohppiide. Guovttegielat ohppiide lea justa dát bisáneapmi dehálaš oassi lohkanproseassas, dasgo go okta amas sátni sáhtta gomihit olles teavstta áddejumi.

2.5 Čállima ovdáneapmi

Dán kapihttalis gieđahalan čállima dehálašvuoda. Čállinbargguide ii vuoruhuvvo doarvái áigi, ja dan dihte sáhtta čállin leat váttis mánggagielat ohppiide. Dán kapihttalis čálán maid ságastallangiela ja čállingiela birra, ja primáradiskurssa ja sekundáradiskurssa erohusa. Loahpas vel čilgen mii modeallagirji lea ja mo sáhtta heivehit čállima sihke makro- ja mikrodásis.

2.5.1 Oahppi čállin

Olmmoš ii beasa eret lohkamis ja čállimis. Juohke áidna barggus leat muhtinlágan doaimmat gos ferte čállit dahje lohkat. Dat sáhtta leat reporteren, loggen dahje statistihkaid lohkan. Árgabeaivvis dárbbasat maid lohkama ja čállima olles áigge. Mii čállit teakstadieđuid, mii lohkat borramušrávvagiid, aviissaid ja bussetabeallaid nu ahte diehtit goas busse vuolgá ja boahtá. Skuvllas lea ovddasvástádus ráhkkanahhtit ohppiid olu iešguđetlágan čállin- ja lohkanrollaide maid dárbbasit eallimis. Skuvla galgá addit buohkaide vejolašvuoda oahpásmuvvat iešguđetlágan teavsttaide, nu ahte sáhttet daid árvvoštallat ja geavahit. Čállin lea vuohki mo gulahallat earáiguin áddehahti vugiin, ja lea maiddá reaidu mainna beassá iežas vásáhusaid birra smiehttat, oahppat ja gárggiidahttit. (Kvithyld ja earát 2014: 10.)

Máhttoloktemis lea čállin okta dain vuodđogálggain maid oahppit galget oahppat. Čállima bokte besset oahppit ovdánahttit iežaset jurddašanmáliid ja ohppet maid hábmet teavsttaid. Oahppit galget máhttit čállit iešguđetlágan teavsttaid iešguđetlágán šánjeriin, sihke báhparii ja maiddá digitála hámis. Čállin lea okta dain vuodđogálggain maid galgá deattuhit muhto juoga mii sáhtta leat hui váttis mángasiidda. Oahppit dárbbasit čállingealbbu vai besset čájehit iežaset máhtu skuvllas ja vai lea vejolašvuolta oasálastit servodagas ja bargoeallimis. Dán láhkái besset ovdánahttit iežaset identitehta. (Utdanningsdirektoratet 2014.) Danin fertet mii bargat hui vuđolaččat čállingealbbuin, nannen dihte ohppiid giela ja čállinmáhtu.

Otnes fuomášahtta ahte čállinbihtáid ii galggašii hábmet nu ahte oahppit dušše vástidit daid, muhto maiddá hástalit sin ieža smiehttat. Čállinbargobihtát leat gielladoaimmat, maid ulbmil lea gulahallat ja bovdet čállimii. (Otnes 2015: 12.) Hennig fas čállá ahte oahpaheaddjit galggašedje ráhkadit bargobihtáid maiguin oahppit fertejit guhkit áiggi badjel bargat. Ii galggašii čađat addit oanehis bargobihtáid maiguin gerget jođánit. Son čállá maid ahte lea ovdamunni go

oahpaheaddji láchá oahpahusa nu ahte eai loga dušše oasi ovttá girjjis, muhto baicce olles girjji. (Hennig 2012: 79.) Go oahpaha mánáid čállit, de ferte hukset buori čállinberrasa, nu ahte beassá sin doarjut barggadettiin. Jus bargobihtáin gerget jođánit, de ii gearrga oahpaheaddji láidet sin čállinproseassas.

2.5.2 Ohppiid čállin ii vuoruhuvvo

Keskitalo ja Määttä (2011: 78-79) artihkkalis boahká maid ovdan ahte ohppiid čállin ii vuoruhuvvo ja ahte geavahuvvo menddo unnán áigi čállinbargguide. Go oahppit leat čállimin, de lea eanaš áiggiid oahpaheaddji dahje oahppogirji guovddázis. Soai jearraba ahte galggašii go ohppiid eanet inspireret ja movttiidahttit iežaset teavsttaid čállit, nu ahte besset hárhjhallat bustávvamálliid.

Buot maid oahppi buvttada, son maiddái eaiggáduššá. Go oahppi bidjá olu návccaid čállit ja gárvet iežas barggaid, de šaddá su bargu dávjá dehálaš sutnje. Oahpaheaddji fertešii de čájehit beroštumi ja rámidit go oahppi čállá, nu ahte son ovdána barggadettiin. Sin barggut šaddet nu dehálaččat, ja go nu olu návccaid bidjet bargguide, de sáhtta leat buorre earáide maid čájehit bohtosiid. Sáhtašii ovdamearkka dihte lohkat sin teavsttaid jitnosit earáide. (Håland 2016: 172.) Girjji maid oahppit ráhkadit, sáhttet bidjat luohkkálanja girjehildui. Dan láchkai besset oahppit geahčadit girjjáža goas háliidit. Oahppit maid oidnet árvvu ovttasbarggus, ja maid sii nagodit ovttas.

2.5.3 Ságastallangiella ja čállingiella

Čállima oktavuodas ferte muitit ahte skuvlagiella lea earálagan go ságastallangiella. Helander (2016: 113) čállá ahte skuvllas geavahat olu sániid maid eat geavat nu olu muđui, ja ahte skuvlagiella dávjá lea čadnon čállingillii. Čállingiela bokte viiddida olmmoš giellarepertoára go dovtagoahká olu sániid maid muđui ii gula. Skuvllas maid oahpásmuvvet olu fágasániide ja -doahpagiidda. Vai dát giellamáhttu ii báze reseptiiva giellamáhtun, de galggašedje oahppat geavahit dáid sániid ja doahpagiid sihke njálmmálaččat ja čálalaččat. Son deattuha ahte čállingiela ovdáneamis ferte oahppi beassat čállit beaivválaččat. Namuhuvvo ahte skuvlagielas ja

árgabeaivegielas ii leat nu stuorra erohus smávvaskuvllas ja álgoahpahusas, muhto sii galget dattege oahppat geavahit skuvlagiela čállojuvvon hámis. Lohkama bokte maid nannet ohppiid čállingiela. Sii ohppet dehálaš beliid čállimis, ja ahte čállingiella lea earálágan go hállangiella. (Traavik & Alver 2008: 34.)

Lingvista James Paul Gee maid lea dutkan skuvlla ja árgabeaivvegiela. Son gohčoda daid primáradiskursan ja sekundáradiskursan. Primáradiskursa lea dat giella maid mánát hállet go álget skuvllii. Dat leat mánáid duogážat, ovdamáhtut ja vásáhusat. Dat lea dat vuosttaš diskursa maid mánát vásihit iežaset lagašbirrasis. Primáradiskursa lea giella mii olles áigge rievdá ja heivehuvvo dađistaga ođđa giellaarenain. Skuvlagiella lea sekundáradiskursa. Gee deattuha ahte skuvllas lea earálágan vuohki mo sátnádit go árgabeaivvegielas. (Blikstad-Balas 2016: 39-40.) Go bargá ohppiiguin geain leat iešguđetlágan gielladuogážat, de ferte atnit muittus ahte buot ohppiin ii leat seamma nana primáradiskursa go álget skuvllii. Dan dihte lea dehálaš bargat ohppiid primáradiskurssain nu ahte besset maiddá sekundáradiskurssa nannet.

2.5.4 Modeallateaksta

Masterbarggu oktavuodas čálle oahppit teavsttaid modeallateaksta vuodul. Modeallateaksta máksá ahte oahppi beassá ovtta teavstta váldit vuodđun iežas čállimii. Vygotsky jurdda lei maid addit ohppiide vejolašvuoda ovdánit iežas ovdánahtindásis. Ja son oaivvildii ahte imiteret lei vuohki mo oahppat. Čállima oktavuodas sáhtá dádjat ahte modeallateaksta addá ohppiide vejolašvuoda čállit sullii seamma. Dán oktavuodas lea girji maid mii leat lohkan sin modeallateaksta. Oahppi sáhtá ovdamearkka dihte luoikkahit olles dáhpáhusa ja mitalit dan ođđasit, luoikkahit dáhpáhusaid muhto ođđa olbmuid birra čállit, dahje luoikkahit olbmuid ja ođđa dáhpáhusa hábmet. (Håland 2016: 56.)

Čállinbargu modeallateavstta vuodul addá vejolašvuodaid heivehit ja láchit oahpahusa sihke makro- ja mikrodásis. Håland maid čilge makro- ja mikrodási nu go Fuglestad ja earát (2017: 35) stiilasahuksema oktavuodas. Makrodásii oaivvilduvvo dán oktavuodas mo oahpaheaddji heiveha ja láchá oahpahusa luohkkálanjas, ja mo oahpaheaddji addá doarjaga čállimii. Mikrodásiin fas oaivvilduvvo mo oahpaheaddji sáhtá heivehit ja láchit oahpahusa earkil oahppi gaskkas. Mikrodásii sisttisoallá maid mo ovttaskas oahppi ja oahpaheaddji gulahallaba. (Håland 2016:

30.) Dákkár bargovuohki addá stuorát vejolašvuodaid deaivat ohppiid iežas ahtanuššandási. Vygotsky jurdda lea ahte galgá váldit vuhtii máná ahtanuššandási. Jus bidjá menddo stuorra gáibádusaid mánnái, de máná ii nákke čađahit doaimmaid ja ahtanuššat. Son deattuha ahte lea dehálaš ahte ii gáibit menddo olu, iige galggašii gáibidit menddo unnán. (Håland 2016: 56.)

Lohkan addá vejolašvuodaid oahppat sániid ja geavahit daid čálalaččat. Lohkama maŋŋá leat ain sánit ja cealkagat muittus go čálligohtet, ja dainna lágiin ovdánit. Håland deattuha ahte oahppit geaidda lohkkovuođu ollu, šaddet čeahpit čállit. (Håland 2016: 86.) Dan lánkai maid addá oahpaheaddji oahppái vejolašvuoda ahtanuššat iežas dásis, ja buvttadit teavsttaid sániiguin maid hálldaša.

3 Oahppi giela dutkan govvagirjemetodain

3.1 Dutkamuša välljejumit

Dás ovdanbuvttán iežan dutkamuša lahkonaŋvugiid. Čálán dutkanmetoda birra, ja mii kvalitatiiva dutkamuš ja jearahallan lea. Mu dutkamušas lea induktiiva lahkonaŋvuohki, man čilgen lagabui ja čálán mihtádusmeattáhusaid birra. Čálán maid eamiálbmotperspektiivva birra ja manin mu dutkamuš lea dahkkon eamiálbmotperspektiivvas. Loahpas čilgen oanehaččat makkár mu rolla lea dutkamušas.

3.1.1 Kvalitatiiva dutkamuš

Skuvla gos lean dutkan lea Sámi giellahálddašanguovllus, ja dat lea geatnegahtton addit vuodđoskuvlla ohppiide oahpahusa sámezielas ja sámegeillii. Dat mearkkaša maid ahte oahppit galget čuovvut sámi oahppoplána. (Utdanningsdirektoratet 2013b.) Mun lean anonymiseren skuvlla suddjen dihte sihke skuvlla ja ohppiid, geat oasálaste dutkamii.

Dutkanproseassa lea juoga masa bidjat fokusa go áigut oahppat dahje ovdánahttit iežamet. Dat lea reaidu oahpaheaddji profeshuvnna ovdánahttimis. (Roness 2016: 59.) Dán barggus háliidan ge ovdánahttit iežan, seammás go iskkan ovdánahtta go dat bargovuohki ohppiid giela.

Dutkanmetodain maid dábálaččat geavahat, leat kvantitatiiva dahje kvalitatiiva lahkonaŋvuogit. Mu dutkamis lea kvalitatiiva lahkonaŋvuohki. Kvalitatiiva lahkonaŋvugiin dutki bargá čálalaš dahje njálmmálaš gálđuiguin mat addet bohtosiid maid dutki fas dulko. (Nyeng 2012: 71.)

Kvantitatiiva dutkamis leat logut dávjá váldogáldut maid dutki analysere statistihkalaččat (Nyeng 2012: 79). Kleven ja Hjardemaal (2018: 21-22) čálliba ahte kvalitatiiva dutkamušain leat dávjá hypotesat mat álggahit dutkamuša. Kvalitatiiva dutkamušain lea maiddái lagasvuohta dutki ja oasálasti gaskkas. Dan láhkái sáhtta dutki gávdat dieđuid maid muđuid ii livčče gávdat.

Kvalitatiiva lahkonaŋvuogit leat ovdamearkka dihte jearahallamat, áicamat, dahje njálmmálaš ja visuálalaš analysat. Mu dutkama lahkonaŋvuogit leat jearahallamat ja ohppiid teavsttat. Dáid geavahan ja analyseren go galggaŋ gávdat vástádusaid dutkančuolmmaide.

3.1.2 Induktiiva lahkonanvuohki

Mángii leat kvalitatiiva lahkonanvuogit induktiivvat. Kvantitatiiva dutkamat fas deduktiivvat. Induktiiva máksá ahte dutki ii dieđe áibbas sihkkarit mo boadus lea loahpa loahpas. Dutki galgá guottuid vajáldahttit ii ge daid vuodul registreret, muhto áicat ja registreret duohtavuoda. Dutki ferte čájehit rabasvuoda ja dohkkehit ahte buot dieđut sáhttet rievdadit dutkamuša bohtosiid. Deduktiiva fas mearkkaša ahte dutkis leat hypotesat mat eai soaitte rievdat, ja daid son geahččala čielggadit. Dien láhkai lea dutki mearridan maid son áigu dutkat ja masa bidjat deattu. Postholm ja Jakobsen (2018:40-41) čálliba ahte induktiiva ja deduktiiva dutkamiid gaskkas dat ge sáhttá leat interakšuvdna. Dutkis sáhttá leat dihto hypotesa maid lea smiehttan ovddalgihtii, muhto proseassas ihtet áššit maid dutki ii lean smiehttan dahje vuordán. Mu dutkamušas lea induktiiva lahkonanvuohki. Kleven ja Hjardemaal čálliba ahte induktiiva lahkonanvugiin oaidná sullii makkár bohtosat šaddet loahpas. Mii eat sáhte diehtit ahte dát lea duohtavuoha ja rievttet boadus mii guoská buot áššiide ja buot olbmuide. Induktiiva lahkonanvuogis leat hástalusat go dutkis ii leat vejolašvuoha dutkat buot áššiid seamma eavttuid vuodul. Dan dihte sáhttá maid dadjat ahte sáhttet bohtit čuoččuhusat mat čujuhit nuppe guvlui maid. (Kleven & Hjardemaal 2018: 24.) Mu dutkamuš čađahuvvo 2. ceahkis, ja sáhttá dadjat ahte bohtosat eai soaitte šaddat seammaláganat eará skuvla ohppiin.

3.1.3 Kvalitatiiva jearahallan

Daid metodaid maid geavahat go dutkat ja guorahallat juoga, gohčodat metodologiijan. Vuogit ja doaimmat maid dutki vállje, galget veahkkín čielggadit dutkanbohtosiid. (Kuokkanen 2009: 184.) Metodologiija galggašii maid veahkehit čorget ja guorahallat gálduid luohtehahttivuoda (Oskal 2007: 165). Go válljejin iskat ohppiid sátneriggodaga, de mearridin ahte ferten kvalitatiiva jearahallama čađahit ja dahkat dan ohppiid čállosiid bokte. Bohtosiid dutki analysere ja dulko.

Kvalitatiiva jearahallan sáhttá leat strukturerejuvvon, eahpestrukturerejuvvon dahje belohakkii strukturerejuvvon. Go jearahallamiin lea eahpestrukturuvra, de lea jearahalli olles áigge aktiiva. Son jearahallá ohppiid ja láide sin gažaldagaid bokte. Belohakkii strukturerejuvvon jearahallamiin lea jearahalli muhtin muddui mearridan fáttá ja gažaldagaid ovddalgihtii. Mu jearahallan lea fas strukturerejuvvon. Dat mearkkaša ahte mun lean ovddalgihtii buot

gažaldagaid hábmen ja jearan juohke oahppis seamma gažaldagaid. (Postholm & Moen 2018: 59.) Ráhkadin jearahallanskovi ovddalgihtii (mielddus 1). Skovvá merkejin dovdá go mánná sáni vai ii, seammás go čállen sin čilgehusa skovvá.

Mun lean välljen jearahallama go ná nuorra ohppiide sáhtta leat váttis čállit vástádusaid, ja nu eai beasa čájehit áddejit go sii sáni. Doahpigiid sáhtta leat váddásat njálmálaččat čilget ja oahppit soitet dárbbasit gorutgiela veahkin. Mun čađahin seamma jearahallama sihke ovdal ja maŋŋá girjelohkama, ja anonymiserejin buot jearahallamiid. Ii oktage galgga dáid dieđuid vuodul dovdat guhte oahppi birra lea sáhka. Nuppi jearahallama čađahin golbma vahku maŋŋá lohkama. Dan mun dahken go háliidin diehtit dovdet go sániid go dihto áigi lea vássán.

Mun jearahalan 10 oahppi, geat leat čiežajahkásaččat. Dát oahppit leat seamma ceahkis, seamma skuvllas. Buot oahppit leat sámegeielat mánáidgárddis leamaš ja sis lea sámegeiella vuosttašgiellan skuvllas. Mun čohkken maiddái ohppiid čállosiid ja analyseren daid. Ulbmil lea geahččat leat go oahppit geavahan dáid sániid sin teavsttain. Áiggun maid geahččat mo sin duogáš váikkuha sin sátnegeavaheapmái.

Ovddalgihtii lean välljen 19 sáni maid čállu geavaha girjji teavsttas. Sánit maid áiggun iskat leat: *Láiki, gillet, dikšut, viššal, cahkkehit, fuoikut, fierbmi, vuoras, ruvvet, dearpat, buhtis, linis, njaŋgát, šuoħkkít, vilbealle, veadjit, riedja, golahit, bahčít*. Girjjis leat mealgat eanet sánit maid sáhtášin iskat, muhto dán vuoro välljejin dáid 19 sáni. Lean välljen dáid sániid go jurddašan ahte leat muhtin sánit maid oahppit galggašedje máhttit, ja maid sániid mat eai leat nu oahppásat. Mánŋa sáni geardduhuvvojit teavsttas, nugo: *láiki, gillet, viššal, veallát, vilbealle, veadjit, golahit, šuoħkkít*. Mu hypotesa lea ahte go máŋgii namuhuvvo girjjis, ja iešguđetge áššiide lea čadnon, de lea stuorát vejolašvuohta daid oahppat.

Čieža sáni maid lean välljen leat Sammallahti (1994) čoakkáldagas. Dát sánit leat: *láiki gillet, dikšut, cahkkehit, fierbmi, vilbealle ja veadjit*. Sánit mat eai leat merkejuvvon su girjjis leat: *fuoikut, vuoras, ruvvet, dearpat, buhtis, linis, njaŋgát, šuoħkkít, riedja, golahit ja bahčít*.

Ohppiid jearahallamiid bokte áiggun iskat makkár sániid sii ohppet. Ohppet go daid dábálemos sániid mat bohtet ovdan Sammallahti listtus, ja ohppet go maiddái eará sániid mat eai leat nu dábálaččat.

3.1.4 Mihtádusmeattáhusat

Postholm ja Jacobsen (2018: 126) čálliba ahte dutkamušain main dutkat dušše muhtin osiid, sáhtta leat váttis dadjat lea go dát áidna duohtavuohhta vai ii. Skuvladutkamis lea maid dehálaš muitit ahte oahppijoavkkut leat heterogenat ja maiddá ahte okta skuvlajahki ii leat nuppi skuvlajagi viellja. Das oaivvildan ahte okta skuvlajahki ii leat seammalágan go nubbi. Skuvllas leat doaimmat mat čađat rivdet, ii dušše mánus mánnui, muhto maid jagis jahkái. Skuvllain oahpahit ođđa áššiid čakčat ja dálvit, mat fas dávjá geardduhuvvojit giđa bealde. Nu áigodat ge sáhtta váikkuhit bohtosiid. Buot dát dieđut leat dehálaččat, ja dat váikkuhit dieđusge mu dutkamii. Buot oahppit geat oasálaste dutkamii leat iešguđetláganat. Nu sáhtta dadjat ahte jus čađahivččen dán dutkamuša ođđasit, de ii leat daddjon ahte šaddet seamma bohtosat.

Kleven ja Hjardemaal (2018: 98) juohkiba dákkár mihtádusmeattáhusaid guoktin joavkun:

1. Mihtádusmeattáhussan mat dáhpáhuvvet soaittáhagas ja 2. Systemáhtalaš mihtádusmeattáhussan. Mihtádusmeattáhusat mat dáhpáhuvvet soaittáhagas sáhttet njuolgat, ja guhkit áigge badjel eai mearkkaš maidige. Ovdamearkka dihte sáhtta leat lihkku gažaldagain dahje eahpelihkku gažaldagain geahččalemiid oktavuodas. Jus oahppi geahččaleami oktavuodas oažžu dakkár gažaldagaid maid máhtta hui bures, de lea lihkku ja nagoda bures vástidit. Nuppe láhkai oahppis sáhtta leat eahpelihkku ja sáhtta oažžut dakkár gažaldagaid masa ii leat nu čeahppi. Dan beaivve go lea geahččaleapmi de sáhtta mokta ja miella maid váikkuhit. Jus čađahuvvojit doarvá mánja geahččaleami, de njulget dát logut loahpas. Mihtádusmeattáhusat, mat dáhpáhuvvet systemáhtalaččat, eai njuolgga. Jus olmmoš ovdamearkka dihte ballá geahččalemiid čađahit, de lea sus dát ballu juohke háve. Dát boasttuvuođat čájehuvvojit dan dihte juohke geahččaleamis ja dan dihte šaddet systemáhtalaš mihtádusmeattáhussan.

Dutkamis dutkkan čiežajahkásaččaid, ja ferten leat diđolaš ahte mihtádusmeattáhusat mat dáhpáhuvvet soaittáhagas sáhttet čuožžilit. Mánáin sáhtta mokta ja miella váikkuhit. Kleven ja Hjardemaal (2018: 110) evttoheaba ahte juohke mihtideami galggašii čađahit nu luohtehahti láhkai go beare sáhtta, vai eai váikkuhit boasttu láhkai. Dutki maid sáhtta dahkat nu mánja mihtideami ahte dát mihtidanboasttuvuođat njulget barggadettiin. Dan dihte lean geahččalan jearahallamiid čađahit daid beivviid go oainnán ahte oahppi nákke čađahit jearahallama ja nákke čuovvut mielde. Ja lean maiddá geahččalan čađahit buot jearahallamiid oahppi eavttuid vuodul.

3.2 Luohkkálatnja dutkanarenan

Mun lean čađahan kvalitatiiva dutkamuša gos skuvla ja luohkkálatnja lea dutkanarenan. Ulbmil kvalitatiiva dutkamiin luohkkálanjas lea hábmet dakkár arena ja dutkankonteavstta gos beassá suokkardallat ja digaštallat, nu ahte oahpaheaddjis lea vejolašvuohta ovdánit ja ovdánahttit oahpahusvugiid. Dákkár dutkamušas leat guokte proseassa mat dáhpáhuvvet oktanaga, sihke dutkan ja ovdánahttinbargu. Dutki viežžá dieđuid earet eará oahpahusa vuodul, áicamiid, jearahallamiid ja loggačállima bokte. (Postholm & Moen 2018: 31.) Postholm ja Moen deattuheaba ahte buorre bealli dákkár dutkamušas lea vejolašvuohta mii addo oahpaheaddjái. Oahpaheaddji bargovuogit ovdánit ja buorránit, mii fas bohtá buorrin ohppiide. (Postholm & Moen 2018: 11.)

Mun sávan ahte beasan ovddidit iežan bargovugiid seammás go iskkan lea go govvagirjemetoda vuohki mo bargat ohppiid sátneriggodagain. Go čađaha dakkár dutkamuša gos áiggošii buoridit iežas bargovugiid, ja seammás buoridit ohppiid oahppanvejolašvuođaid, de sáhtá ákkastallat ahte das lea ehtalaš mearrádus. (Postholm & Jacobsen 2018: 134.) Dát ehtalaš mearrádus lea mu jurdagiin go lážán oahpahusa buoremus lági mielde sidjiide. Oahpahus lea ohppiid várás, ja mu bargu lea lámčit dili nu ahte sii ohppet. Váibmogiella-raporttas deattuhit ahte deháleamos bargu sámi skuvllain lea sihkkarastit buori giellaohppama. Buorre giellaohppan nanne ohppiid giellaovdáneami ja sihkkarastá ahte mánát ohppet iežaset eatnigiela. (NOU 2016: 112.) Doaimmat mat addet buriid oahppanvejolašvuođaid sáhttet maid geavahuvvot eará fágain ja sáhtá maiddá buoridit eará beliid oahppamis.

3.3 Eamiálbmot perspektiiva

Masterbarggustan lean dutkan mánáid giellaovdáneami. Vaikko dát iešalddis ii leat eamiálbmotdutkamuš, de lean goittot eamiálbmotperspektiivvas dutkan. Kuokkanen čállá ahte eamiálbmotperspektiiva lea siskkáldas perspektiiva, gos dutkama ulbmil lea váldit ovdan min iežamet árvvuid, prioritehtaid, dárbbuid, oainnuid ja gažaldagaid. Daid vuodul mii geahččalat dulkot ja áddet áššiid ja gažaldagaid eamiálbmogiid oaidninčiegas. (Kuokkanen 2009: 42.) Dutkamušas iskkan mo sáhttit gáhttet ja ovdánahttit giela. Oahppit geat oasálastet dutkamuššii, bajásšaddet sámi servodagas. Dađistaga galget oahppat dovdat sámi árvvuid, kultuvrra ja

eamiálbmoga diehtaga. Buot deháleamos lea ahte oahppit ohppet seailuhit giela ja mo ovdánahttit min kultuvrra.

Sámi skuvllain lea dárbu guorahallat ja gávdnat čovdosiid mat leat buorrin skuvllaide. Seammás lea dehálaš siskkáldas dárbbuid ja oainnuid maid váldit vuhtii. Kuokkanen deattuha ahte giella lea vuohki mo sirdit diehtaga buolvvas bulvii. Dat lea vuorká, mii veahkeha min oaidnit máilmmi ja mo eallit. (Kuokkanen 2009: 52.) Dát oasis deattuhit giela dehálašvuoda, ja mo dat lea mielde nannemin ohppiid kultuvrra ja identitehta. Oahppit leat min boahhteáigi ja mii fertet veahkehit sin nu ahte min giella ja kultuvrra ovdána.

3.4 Dutki rolla

Go dutki ieš oasislastá áicamii ja lea čadnon dasa maid lea dutkamin, de gohčoduvvo dat autoetnografiijan. Dan dihte ferte dutki smiehttat mo son sáhtta ivdnet dulkomiid ja dutkama bohtosiid. Autoetnografiijas leat dutki iežas vásáhusat maid dehálaččat dutkamii. (Riese 2016: 38.) Dutkamii lean ieš oasislastán oahpaheaddjin ja dutkin, ja dien láhkái mus lea leamaš duppalrolla. Lean ieš oahpahan, lean áican, lean válddahallan, reflekteren, dieđuid čohkken ja analyseren. Dat mearkaša ahte lean leamaš áici oasislasti. (Riese 2016: 42.)

Álbmotlaš dutkama ehtalaš komitea deattuha ahte go dutkis leat mánggat rollat, de ferte smiehttat ahte dát sáhttet váikkuhit nubbi nubbái, sihke positiiva ja negatiiva guvlui. Lea dehálaš ahte dutkis lea rabasvuohka ja ahte son čielgasit muitala oasseváldiide makkár rollat sus leat. Dan láhkái addá luohtehahttivuoda dutkamuššii ja eastada rollaid seaguhuvvomis. (DNFK 2014.) Dát boahdá maiddá ovdan dutkanlohpeohcamušas (mielddus 2) maid lean sádden váhnemiidda geain leat oahppit dán ceahkis. Dutkanlohpeohcamušas čilgen ahte dán dutkamuša ulbmil lea lohkat girjji, ja iskat guhte sániid sii máhttet ovdal ja maŋŋá lohkama. Dáid bohtosiid geavahan go vástidan dutkančuolmma.

Lea maid dehálaš ahte dutki lea profeshsunealla. Juohke dutkis leat iešguđetlágan norpmat ja guottut, ja dan dihte sáhttet dutkamušaid bohtosiid tulkot iešguđet láhkai. Dutkis ferte maiddá leat doarvái diehtu ja máhttu barggadettiin, nu ahte son náke čoavdit hástalusaid mat sáhttet čuožžilit. (Kleven & Hjärdemaal 2018: 215.) Lean buoremus lági mielde čuvvon dáid ávžžuhusaid barggadettiin.

3.5 Dutkamuša luohtehahttivuohta

Go barggan dieđuiguin mat sáhttet čadnot dihto olbmuide, de lean maiddái geatnegahtton dieđihit iežan dutkamuša diehtobearráigehččui. Go dutki bargá mánáiguin ja nuoraiguin, de fertejit váhnemat maiddái diehtit dán birra ja addit lobi searvat dutkamušaide. (Kleven & Hjärdemaal 2018: 29.) Lean čálalaš šiehtadusa čállán, ja sádden ohppiid váhnemiidda. Sii leat vuolláičállán ja addán lobi mánáideaset oasálastit dán dutkamii. Lean maid viggan čállit čállosa nu ahte ii oktage galgga dovdat dan unohassan dahje negatiivan.

Dutkamušas lean iskan mo govvgirjelohkan váikkuha guovttegielat ohppiid sátneriggodahkii. Dan dihte lean välljen guokte oahppi geaid erenomážit analyseren. Dán guovtti oahppis leat iešguđetlágan gielladuogážat, nubbi eallá sámegielat birrasis ja nubbi fas ii. Dutkamušas ii boađe ovdan geat oahppi guovttis leaba. Go dutkamuš lea nu viiddis, de lean ferten ráddjet nu ahte in guorahala juohke oahppi. Dan dihte lean välljen juohkit sin guovtti giellajovkui, ohppiid geain lea sámegieldoarjja ruovttus, ja geain ii leat. Dán guovtti joavkku bohtosiid de geahčadan ja guorahalan.

4 Oahppi gielalaš máhtu duođašteapmi

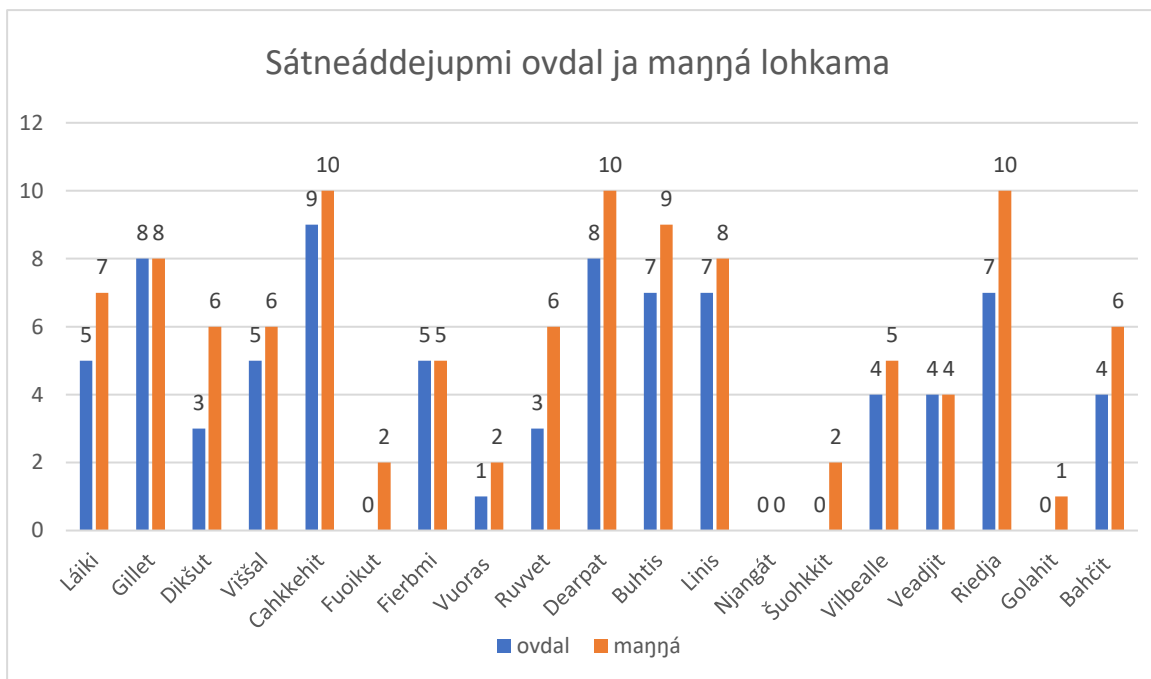
4.1 Ohppiid sátneráju guorahallan

Dán oasis guorahalan bohtosiid maid lean gávnnanan. Geahččan oppalaččat sátneddejummi ovdal ja maŋŋá lohkama, ja buohtastahtán maiddái gielladuogážiid. Ovdanbuvttán maiddái ohppiid jearahallamiid ja man ollu sániid oahppit leat oahppan dán bargovuogi bokte.

4.1.1 Sátneddejummi ovdal ja maŋŋá lohkama

Dán oasis ozan vástadusaid iežan dutkančulbmii: Mo govvgirjelohkama metoda váikkuha čiežajahkásaš ohppiid sátneriggodahkii? Guorahalan makkár ja man olu sániid sii leat oahppan girjelohkama maŋŋá ja geahččalan čielggadit váikkuha go sin ruovttugiella sátneoahppamii. Lean maid iskan mo sii čilgejit sániid ja geavahit go daid máŋggalágan konteavsttain. Oahppi jietna lea dán čállošis njuolggositerejuvvon ja merkejuvvon kursiiivan. Jus oahppi lea vástidan ja čilgen gorutgielain, de boahtá dat ovdan sitáhta maŋŋá.

Go iskagohten dovdet go oahppit teavsttas válljejuvvon sániid, de fuomášin ahte lei stuorra erohus ohppiid gaskkas. Muhtin oahppit dovde olu sániid, earát fas eai dovdan. Dat lea lunddolaš, go diehtit ahte oahppit ellet iešguđetge giellabirrasiiin, eai leat ovttaláganat ja sin giellaoahppan ovdána iešguđetge leavttuin. Tabealla 1 bokte čájehan ollislaš gova sániid áddejumis ovdal ja maŋŋá lohkama. Dás lean buot 10 oahppi váldán mielde. Dan maŋŋá guorahalan lagabui muhtin sániid maid oahppit leat oahppan ja sániid maid eai leat ádden.

Tabealla 1: sániid maid máhttet ovdal ja maŋŋá lohkama.

Mu vuosttaš fuomášupmi lei ahte oahppit ledje oahppan olu sániid maŋŋá lohkama.

Muhtin sániid ledje máŋggas oahppan, ja muhtin sániid ii lean oktage oahppan. Dat mii lei mearkkašahti, lei ahte sin čilgehus rievddai ja sii áddejedje sániid buorebut nuppe háve go jearahallen. Čálán eanet dán birra dás vuollelis gos dát sániid bohtet ovdan. Oktiibuot ledje sii oahppan 27 odđa sáni. Dat mearkkaša ahte juohke oahppi lea gaskamearálaččat oahppan sullii 2-3 sáni, muhtimat eanet go earát. Leat dušše njeallje sáni maid ii oktage oahppi lean oahppan ja dat leat: *gillet, fierbmi, veadjit ja njangát*. Oahppit geat máhtte sániid maid lean guorahallan ovddežis, dovde daid seamma sániid maŋŋil lohkama. Muhto dáhpáhuvai maid nu ahte oahppit dovde ovttá sáni vuosttaš jearahallamis, muhto nuppi jearahallamis eai dovdan.

Buot oahppit leat iešguđetláganat, ja iešguđet sivat sáhttet čuohtat oahppamii, earret eará beaivemokta, motivašuvdna, gielladuogáš dahje giellaváttisvuodát. Vaikko eanaš oahppit leat oahppan olu ja muhtimat fas unnit, de lea liikká dehálaš fuomášuhttit ahte 10 oahppis ledje ovccis oahppan ovttá dahje eanet sániid. Lea dehálaš atnit muittus ahte giellaoahppama lea váttis meroštallat go oahppis sáhtta leat reseptiiva dahje produktiiva giellamáhttu (gč. kapihtal 2.3.2).

4.1.2 Ohppiid jearahallamat

Go jerren ohppiin vuosttaš jearahallamis dovdet go sii sáni *golahit*, de ii lean oktage gii dovddai dan. Govvagirji maid lean lohkan ohppiide lea Hánno birra, guhte árbe ruđaid. Dáid ruđaid son ii fuola, go oaivvilda ahte šaddá menddo olu smiehttamuš daiguin. Su vilbealle árvala ahte son sáhtáši oastit juoga alces, addit daid, dahje golahit masa nu. Sátne *golahit* lei amas buot ohppiide. Sátne ii leat merkejuvvon Sammallahti (1994) listtus. Nuppi jearahallamis de ledje mánggas giddden fuomášumi dan sátná, muhto datge eai lean fáhten sisdoalu. Girjelohkama maŋŋá sii dihte ahte lei sáhka ruđaid birra muhto eai lean ádden man olis. Ruđaid han sáhtá sihke dinet, golahit ja addit. Vásihin ahte ohppiin ii lean čielga áddejupmi sátná, ja sis ledje mánga iešguđetlágan čilgehusa. Sii čilgejedje dáid sániiguin: “addit ruđaid”, “go dus lea hirbmat ollu ruhta muhto don it geavat daid”, “oažžut ruđaid”, “gi bort pengere” (sám: addit ruđaid), “får pengere” (sám: oažžut ruđaid), “addá olu ruđaid”, “attát eret.”

Lei dušše okta oahppi gii lei fáhten sisdoalu. Son čilgii sáni ná: “geavahit ruđaid.” Oahppi gii máhtii dán sáni, ii dovdan dan ovdal lohkama, muhto lei oahppan dan lohkama maŋŋá. Dát oahppi eallá sámegiel birrasis. Son lea maid dán sáni geavahan čállinbargguin. Son čállá: *Masa galgá duđai golahit*. Dát oahppi lea ovdánahtán iežas produktiiva giellamáhtu ja máhtii dál geavahit sáni sihke njálmmálaččat ja čálalaččat. Sátne *golahit* namuhuvvo olles 11 geardde girjiis, ja lei mu mielas ártet ahte eambbosat eai leat fuomášan maid sátne mearkkaša. Sivvan sáhtá ovdamearkka dihte leat ahte oahppit álgo rájes ledje eahpesihkkarat ja eai fáhten sisdoalu albma láhkái, dahje ahte sii eai šat muitán dan sáni mánga vahku maŋŋá.

Golmmas ledje oahppan sáni *dikšut* maŋŋá lohkama. Dát sátne lea Sammallahti (1994) sátnelisttus. Oahppi gii ii dovdan dán sáni ovdal lohkama, lei maŋŋá huksen áddejumi, ja čilgii sáni ná: “Nie ahte don divššut su nie jus sus lea nealgi, dahje jus sus lea bávčas, veahkehat su.” Nubbi oahppi čilge dárogel sániin: “Stelle.” (Sám: dikšut).

Goalmát oahppi fas čilge ná: “Veahkehit earáid dahje ealli.”

Njealját oahppi čilge sáni dikšut ná: “Bargat dánu gusain.” (*Son čájeha gieđain ahte njávká*).

Dán sáni in dohkkehan rievttis vástádussan, go in leat sihkkar ahte lea go oahppi seaguhan dikšut ja njávkat. *Dikšut*- sánis maid sáhttet leat eanet mearkkašumit, ovdamearkka dihte sáhtá

dikšut olbmuid ja elliid. Mun dajašin ahte son lea lávken áddejumi guvlui ja huksemin iežas sátneráju kvalitehta.

Sánit *dikšut* ja *golahit* ledje máŋgii namuhuvvon girjjis. Sátni *vuoras* lea fas geavahuvvon dušše oktii. Go oahppit galge čilget munnje maid sátni mearkkašii, de ii lean oktage gii dan dovddai. Sii ledje eahpesihkkarat, ja čilgejedje dan iešguđet láhkai. Čilgehus sáhtá leat ahte sátni ii namuhuvvo eanet go oktii, ja dalle eai nagodan sisdoalu fáhtet. Sii dárbbášit eanet doarjaga, vásáhusaid ja fakkiid, masa heŋget sáni ovdal go ollislaččat ohppet sisdoalu. Sáhtá dadjat ahte oahppit leat huksemin iežaset doaba-vuogádaga. Oahppi áddejupmi huksejuvvo go oahppi beassá olu vásihit, oaidnit, gullat ja dovdat, ja nu sii huksejit iežaset reseptiiva giellamáhtu.

Go oahppit galge čilget sáni *vuoras*, de dáhpáhuvai seamma go *golahit* sániin. Vuosttaš háve lei okta oahppi gii diđii mii dat lea. Muhto maŋŋá lohkama, de dihte ahte sátni lei geavahuvvon go lei áhkus sáhka. Girjjis čilgejuvvo ahte son lea vuoras áhkku, ja son lea Hánno kránnjá. Hánno lávii sutnje čoaggit murjjiid ja bivdit guliid, dan ovddas son fidnii fas sálttiid ja láibbi ruovttoluotta. Govva govahallá su searas ja viššalis áhkkun, ja sus leat olu barggut olggobealde stobu. Son lea doaimmalaš ja bargá olu. Dát sáhtá leat addán ohppiide boastu áddejumi. Nuppi jearahallamis go oahppit galge fas čilget sáni *vuoras*, de sii muite ahte lei sáhka áhku birra. Oahppit eai lean dan dihte áibbas sihkkarat maid sátni mearkkaša. Lea jáhkihahtti ahte govva govvidii áhku searas nissonin, ja de ii bohtán sáni sisdoallu čielgasit ovdan. Oahppit leat čilgen sáni ná: “hirmat viššal”, “son lea čeahppi”, “son lea sprekk” (sám: falli). Dát árvádušat nanusmahtte mu jurdagiid ahte eai diehtán mas lei sáhka.

Bahčit lei sátni maid olusat eai dovdan. Álggos ledje njealjjs geat dovde sáni, ja guovttis jáhkiiga ahte lei sáhka báhčimis. Dán vástidedje ovdal lohkama: “å skyte” (sám: báhčit), “bahčit lea go bážát gusa”, “njuovvat”, “jus mun lean leamašan básseanngas ja galggan bahčit dan” (*čájeha ahte bahčá vuojadanbiktasa*). Čilgehus maŋŋá lohkama: “don sáhtát bahčit gusa”, “bahčit gusaid”, “nie gusaid” (*čájeha gieđain ahte bahčá*), “váldit mielkki gusas”. Go ohcagohten vástádušaid, de fuomášin ahte soai guhte navddiiga ahte mun jearan sáni báhčit, leigga soai geat dál diđiiga sáni mearkkašumi. Dáid sániid sáhtá leat váttis earuhit. Muhto dát oahppi guovttos dovddaiga sáni báhčit, ja nu soittii leat álkit sudnuide čatnat oktavuoda nuppi sátnái. Go leat guokte sáni mat leat nu seammaláganat, de vuordimis ahte máŋggagielatoahppit eai earut daid. Oahppi guhte lei čilgen ahte sáhtá bahčit vuojadanbiktasa čilgii nuppi jearahallamis ahte sáhtá

bahčit gusaid. Son čájeha ahte máhttá geavahit sáni iešguđet konteavsttain ja ahte son hukse iežas sátneráju kvalitehta.

Fuoikut-sátni lei maid dakkár sátni maid oahppit eai lohkan dovdat. Manjá ledje guovttis geat leigga oahppan dan sáni. Go soai galggaiga čilget sáni, de válddiga ovdamearkka mitalusas. Soai nevttiiga ja dajaiga seamma maid Hánno lei dadjan girjjis. Dát fas čájeha ahte mánát geavahit iežaset vásáhusaid sátneohpahallamis, dán háve lei sin vásáhus girjji bokte (gč. kap. 2.3.1).

Mun válden mielde sáni *vilbealle*, dasgo mun ieš smihtten ahte dát lea sátni maid oahppit soitet dovdat ja máhttit. Dát lea maid okta dain dábálemos sániin merkejuvvon Sammallahči (1994) listtus. Go fuomášin ahte dušše njealjis dihte mii vilbealle lea, de imaštahtii dat mu. Vilbealle lea hui dábálaš sátni, ja sámis lea dát dehálaš fuolki. Asta Balto čállá ahte sámis leat vilbealit ja oarpmealit dego oappát ja vieljat (Balto 1997: 81). Čilgehus manin oahppit eai dovdá dan sáni, sáhttá leat ahte bearrašat eai geavat dahje dovdá sámegiela sániid go hállet fulkkiid ja fuolkevuoda birra. Sámegiela sániid sadjái sáhttet geavahit dárogieles sániid. Nubbi čilgehus sáhttá dieđusge leat ahte ohppiin eai leat vilbealit. Dán lea dieđusge váttis dadjat go in dovdá bearrašiid ja go in leat jearahallan bearrašiid dáid giellaáššiid birra. Sátni namuhuvvo olles guovttelot gearde girjjis, muhtimin guktii ja golbmii ovttá siiddus.

Dárogieles leat maid guovttelágan sánit mo earuhit sohkaššiid, namalassii *kusine* ja *fetter*. Muhto ii leat daddjon ahte sii geavahit dáid sániid go čilgejit fuolkevuoda. Sátni *søsknebarn* maid geavahuvvo dávjá, ii dátge sátni earut sohkaššiid. Logadettiin čilgejin ahte vilbealle lea fuolki, ja makkár fuolkeoktavuohta sutnje lea. Čilgejin maid ahte lea erohus gaskal vilbealle ja oarpmeali. Gárten maid čilget sáni fuolki, go oahppit jerre mii dat lea.

Imaštahtii mu ahte lei dušše okta oahppi gii lei oahppan *vilbealle* sáni go nuppes jearahallen. Guovttis leigga ádden ahte lea fuolki, muhto eaba lean ádden erohusa sohkaššiid gaskkas. Okta mitala ná: “Mun dieđán mii dat lea muhto in dieđe mo mun galgga dan čilget. Mu vilbealle lea Sára.” Nubbi oahppi fas dadjá: “Dan girjjis son galgga addit sutnje stovlai (sám: stevveliid) ja borramušaid, son lea vilbealle. Mu vilbealle lea Áne.” (Lean anonymiseren oarpmealiid namaid.) Dát čájehii ahte soai leaba ádden ahte lea sáhka fuolkkis, ja mo dat lea fuolki sudnuide. Muhto soai eaba leat ádden ahte lea erohus sohkaššiid gaskkas. Sáhttá dadjat ahte máná ii vel oamas sáni, muhto lea ádden sullii maid dát mearkkaša. Oahppi lea huksemin iežas reseptiiva

giellamáhtu. Son diehtá sullii maid sátni mearkkaša go earát hállet dan birra, muhto ii leat doarvái dieđuid huksen ahte nagoda ieš dan geavahit. (Gč. kapihttal 2.3.2)

4.2 Ruovttugiela váikkuhusat

Dás guorahalan mo sin gielladuogáš váikkuha sin sátneoahppamii. Lean välljen guokte oahppi gielladuogáša analyseret vuđolaččat. Nubbi oahppi eallá sámegielat birrasis, nubbi fas ii.

Geavahan oahppi A ja oahppi Á dán oktavuodas. Loahpas analyseren olles joavkku. Dalle lean juohkán sin guovtti jovkui. Vuosttaš joavkkus leat oahppit geain ii leat sámegiel doarjja ruovttus ja nuppi joavkkus leat oahppit geain lea sámegiel doarjja.

4.2.1 Guovtti oahppi buohtastahttin

Oahppit geain lea sámegiel biras hálddašedje ollu sániid ovdal lohkama. Dát oahppit ledje maid ovdánan, ja oahppan maŋga ođđa sáni maŋŋá lohkama. Ohppiin geain ii leat gielladoarjja ii lean seamma ovdáneapmi, muhto dattege ledje oahpan muhtin ođđa sániid. Deattuhan ahte eanaš oahppit ledje oahppan ovttá dahje eanet ođđa sániid maid eai dovdan ovddežis. Lea dehálaš muitit ahte vaikko dát oahppit geat eai leat sámegielbirrasis, eai lean ovdánan seamma olu go oahppit geat leat, de ii dárbbáš gielladuogáš leat áidna sivvan dasa. Mihtádusmeattáhusat mat dáhpáhuvvat soahtáhagas, sáhttet váikkuhit sin bohtosiid (gč. kapihttal 3.1.4). Sin motivašuvdna, gierdevašvuohta, oahppanválttisvuođat, makkár mokta lea dan beaivve ja nu ain viidáset sáhttet maid váikkuhit bohtosiidda.

Vuosttaš oahppis gean lean analyseren, lea sámegiella ruovttugiellan. Lean gohčodan su oahppi A. Ovdal lohkama máhtii dáid sániid: *láiki, gillet, viššal, cahkkehit, fierbmi, vuoras, ruvvet, dearpat, buhtis, veadjit, riedja, bahčit*. Lohkama maŋŋá lei oahppan vihtta ođđa sáni. Sánit maid son lohkama maŋŋá lei oahppan ledje: *dikšut, golahit, fuoikut, linis, šuoħkkit*. Sammallahti (1994) listtus lea dušše sátni *dikšut* merkejuvvon. Oahppi čilge sániid ná:

Dikšut: “Nie ahte don divššut su jus sus lea nealgi dahje jus sus lea bávččas.”

Golahit: “Geavahit ruđaid.”

Fuoikut: “Mus eai leat doarvái ruđat, oooo mun in gille.” (Fuoiku go muitala).

Linis: “Mu buvssat leat hui linis.”

Šuohkkit: Čájeha ahte šuohkká.

Go oahppi čájeha ahte šuohkká, de mearkkaša ahte sus lea reseptiiva giellamáhttu, son dovdá dan sáni, muhto ii máhte čilget maid sátni mearkkaša.

Tabealla 1 čájeha sániid maid oahppi A máhtii ovdal lohkama ja maŋŋá lohkama. 1 mearkkaša ahte son máhtii sáni, - fas mearkkaša ahte ii dovdan dan.

Sánit teavsttas	Ovdal lohkama	Maŋŋá lohkama
láiki	1	1
gillet	1	1
dikšut	-	1
viššal	1	1
cahkkehit	1	1
fuoikut	-	1
fierbmi	1	1
vuoras	1	1
ruvvet	1	1
dearpat	1	1
buhtis	1	1
linis	-	1
njaŋgát	-	-
šuohkkit	-	1
vilbealle	-	-
veadjit	1	1
riedja	1	1
golahit	-	1
bahčit	1	1

Tabealla 1. Sánit maid oahppi A máhtii ovdal ja maŋŋá lohkama

Go bijan oktii buot sániid maid son máhtii ovddežis ja daid maid son lea oahppan dán áigodagas, de oainnán ahte dát oahppi máhtta čieža sáni mat eat leat nu dábálaččat. Dát sánit leat: *láiki*, *gillet*, *viššal* *cahkkehit*, *fierbmi*, *veadjit* ja *dikšut*. Lei dušše okta sátni mii ii lean oahpis sutnje ja dat lei sátni *vilbealle*. Čilgehus sáhtta leat ahte oahpis ii soaitte leat vilbealle, dahje ahte son ii geavat dan sáni go hállá iežas vilbeale birra. Fuomášin maid ahte dát oahppi lea oahppan olu

sániid mat eai leat nu dábálaččat. Son lei oahppan sániid mat eai leat merkejuvvon Sammallahti (1994) listtus, nugo *vuoras, ruvvet, dearpat, buhtis, riedja, bahčit, fuoikut, linis, šuohtit, golahit*. Dalle ledje oktiibuot 17 sáni dán 19 sániin, maid son loahpa loahpas hálddašii. Dát oahppi lea beassan huksen sihke sátneráju kvalitehta ja kvantitehta. Son lea oahppan ođđa sániid, ja seammás čájeha ahte son nagoda čatnat sániid ollu konteavsttaide. Ovdamearkka dihte de čilge oahppi ahte sáhtta dikšut olbmo jus sus lea nealgi, dahje jus sus lea bávččas.

Nuppi oahppis gean lean analyseren, ii leat gielladoarjja ruovttus, su gohčodan oahppi Á. Son lei lohka maŋŋá oahppan guokte ođđa sáni: *láiki ja viššal*, goappaš sánit leat Sammallahti (1994) listtus. Son čilge ođđa sániid maid lea oahppan ná:

Láiki: “Gidder ikke å gjøre noe” (ii gille bargat maidige).

Viššal: “Da gidder man å gjøre masse” (dalle gille bargat hui olu).

Tabealla 2 čájeha sániid maid oahppi Á máhtii ovdal ja maŋŋá lohka. 1 mearkkaša ahte son máhtii sáni, - fas mearkkaša ahte ii dovdan dan.

Sánit teavsttas	Ovdal lohkama	Maŋŋá lohkama
láiki	-	1
gillet	1	1
dikšut	-	-
viššal	-	1
cahkkehit	1	1
fuoikut	-	-
fierbmi	1	-
vuoras	-	-
ruvvet	-	-
dearpat	1	1
buhtis	1	1
linis	1	1
njangát	-	-
šuohekkit	-	-
vilbealle	-	-
veadjit	-	-
riedja	1	1
golahit	-	-
bahčit	-	-

Tabealla 2. Sánit maid oahppi Á máhtii ovdal ja maŋŋá lohkama

Sánit maid oahppi hálddašii maŋŋá lohkama leat: *Láiki, gillet, viššal, cahkkehit, dearpat, buhtis, linis* ja *riedja*. Njeallje sáni leat dábálaččat: *Láiki, gillet, viššal*, ja *cahkkehit*. Ja sánit mat eai leat dábálaččat leat: *Dearpat, buhtis, linis* ja *riedja*. Tabeallas lea okta sátni maid oahppi ii leat nagodan čilget nuppi jearahallamis. Dat lea sátni *fierbmi*, ja son čilge vuosttaš jearahallamis ná: “Et slags nett som man fisker med.” (Sám: muhtinlágan fierbmi mainna bivdá). Nuppi jearahallamis son vástida ahte ii dieđe maid dat mearkaša. Son čilge bures dán sáni sisdoalu dárogillii. Nu mo lean ovdal maid namuhan, de leat mánggat bealit mat váikkuhit ohppiid oahppamii. Dát sáhttet leat sivvan manin son nuppes ii dovdan dan sáni. Loahpas máhtii dát oahppi oktiibuot gávcci sáni daid ovccinuppelot sániin. Čájeha maid ahte oahppis lea reseptiiva giellamáhttu. Son ádde sáni ja diehtá man birra lea sáhka, muhto ii nagot čilget dan. Dát oahppi

lea maiddái beassan huksen iežas sátneráju kvantitehta. Son lea ođđa sániid oahppan, ja dovtagoahhtán ođđa oktavuodaid masa sáhtta daid sániid čatnat.

4.2.2 Olles joavku

Lean juohkán ohppiid guovtti giellajovkui buohtastahttin dihte. Vuosttaš joavkkus leat oahppit gain ei leat gielladoarjagat ruovttus. Nuppi joavkkus fas oahppit gain leat gielladoarjagat ruovttus. Lean árvoštallan ahte jus oahppis lea okta dahje goappašat váhnemat sámegiellagat, de gullet sii dán jovkui. Lean tabellii (tabealla 3) bidjan sániid maid sii máhtte ovdal ja maŋŋá lohka.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
1		Ii leat gielladoarjja				Gielladoarjja			
2	Sánit teavsttas	ovdal	Proseanta (%)	maŋŋá	Proseanta (%)	ovdal	%	maŋŋá	Proseanta (%)
3	láiki	1	20 %	2	40 %	4	80 %	5	100 %
4	gillet	3	60 %	3	60 %	5	100 %	5	100 %
5	dikšut	1	20 %	1	20 %	2	40 %	5	100 %
6	viššal	1	20 %	2	40 %	4	80 %	3	60 %
7	cahkkehít	5	100 %	5	100 %	5	100 %	5	100 %
8	fuoikut		0 %		0 %		0 %	2	40 %
9	fierbmi	2	40 %	1	20 %	3	60 %	4	80 %
10	vuoras		0 %	1	20 %	1	20 %	1	20 %
11	ruvvet	1	20 %	2	40 %	4	80 %	4	80 %
12	dearpat	4	80 %	5	100 %	5	100 %	5	100 %
13	buhtis	4	80 %	4	80 %	5	100 %	5	100 %
14	linis	3	60 %	3	60 %	4	80 %	5	100 %
15	njangát		0 %		0 %		0 %		0 %
16	šuoikkít		0 %		0 %		0 %	2	40 %
17	vilbealle	2	40 %	1	20 %	2	40 %	2	40 %
18	veadjit		0 %		0 %	3	60 %	5	100 %
19	riedja	4	80 %	5	100 %	5	100 %	5	100 %
20	golahit		0 %		0 %		0 %	1	20 %
21	bahčit		0 %	2	40 %	4	80 %	4	80 %
22	oktiibuot	31		37		56		68	
23									
24	% gaskamearri		33 %		39 %		59 %		72 %
25									

Tabealla 3. Giellajoavkkuid sátnoahppan.

Tabealla čájeha man stuorra proseantta sániin sii leat oahppan. Oahppit gain ii leat gielladoarjja ruovttus, máhtte 33 % ovdal lohka. Maŋŋá lohka fas máhtte 39%, lohku lea lassánan 6%:ain. Joavkkus mas leat oahppit gain lea sámegiellagat, máhtte fas 59 % dáid sániin. Maŋŋá lohka lei lohku 72 % ja lassánan 13%:ain. Iešladdis ii leat ártet ahte joavkkus mas leat oahppit gain lea gielladoarjja máhttet eanet sániid go dat gain ii leat. Muhto lea miellagiddevaš

ja mearkkašahtti ahte sii leat oahppan duppaliid eanet go oahppit geain ii leat gielladoarjja. Oahppit geain lea gielladoarjja ruovttus gullet dáid sániid dávjjibut, dan láhkai beasset nannet doabavuogádaga ruovttus maid. Dađistaga go gullet dáid sániid eará oktavuodain, de lea álkit áddet sániid sisdoalu ja geavahišgoahtit daid. Lea jáhkahahtti ahte dán ohppiin lea stuorát reseptiiva giellamáhttu ja vásáhusaid bokte besset hukset doabavuogádaga ja nu lávket produktiiva giellamáhttui. Ohppiin geain ii leat gielladoarjja ii leat seamma ovdamunni, ja fertejit dan dihte eanet rahčat sániid ja giela oahppamis. Bargovuogi bokte leat dát oahppit beassan duddjot iežaset reseptiiva giellamáhtu ja dađistaga lávkejit produktiiva giellamáhtu guvlui. Sii leat maiddá beassan ovdánahttit iežaset sátneráju kvalitehta ja kvantitehta. Ohppe ođđa sániid, ja muhtimat fas ožžo ođđa konteavsttaid masa čatnat daid sániid.

Govvagirjemetoda bokte leat dát oahppit skuvlla bokte beassan huksegoahtit doabavuogádaga. Dát erohus čájeha maiddá man dehálaš lea heivehit oahpahusa dáid iešguđetge ohppiide geain eai leat seamma eavttut man vuodul oahppat giela. Goappaš joavkkuide ferte heivehit nu ahte ohppiin lea vejolašvuohta ovdánit. Juohke áidna oahppi dárbbasa hástalusaid iežas dásis ja govvagirjemetoda sáhtášii leat vuohki mo ohppiid giela ovdánahttit. Dát doallá maid deaivása Lyster (2016: 49) čuoččuhusain gos deattuha dehálašvuođa bargat sátneriggodagain nu ahte oahppit áddejit ođđa sániid muhtin muddui, ja vai nominaliserejumit šaddet álkibun áddet. Dát nanne maiddá ohppiid primáradiskurssa ja sekundáradiskurssa. Vaikko eai oahpa seamma eavttuid vuodul, de goittot ohppet ođđa sániid ja ođđa konteavsttaid gos geavahit daid sániid.

Ferten maid lasihit ahte go lean jearahallan dušše logi oahppi, de ii sáhte dadjat ahte dát lea representatiiva buot sámegeielat joavkkuide. Muhto logut sáhttet addit sullii gova ahte mo dat soaittášii doaibmat maiddá eará joavkkuin.

4.3 Ohppiid čállin ja guorahallan

Dán oasis guorahalan ohppiid čállinbargguid. Lea go oahppit geavahan daid sániid maid lean iskan, ja geahčadan lea go oktavuoha jearahallamin, čállinbargguin ja sin loahpalaš sátnoahppamis. Viidáset buvttán ovdan muhtin čállosiid maid oahppit leat čállán, ja čájehan makkár sániid sii leat geavahan.

4.3.1 Čállinbarggut

Čállinbargguid vuodul lean guorahallan geavahit go oahppit daid sániid maid ledjen välljen iskat, ja lea go gielladuogáš váikkuhan sátneohppama. Mađe eanet sii geavahit sániid iešguđetlágan konteavsttain, dađe stuorát vejolašvuoda dat addá ohppiide oahppat sániid. Sánit maid geavahedje čállinbargguin ledje: *Láiki, gillet, dikšut, viššal, ruvvet, vilbealle, golahit*. Vihtta sáni leat merkejuvvon Sammallahti listtus (1994). Dat leat *láiki, gillet, viššal, dikšut, vilbealle*. Áidna sátni mii ii leat merkejuvvon lea *golahit*. Vásihin ahte oahppit geat máhtte dáid sániid ovddežis, maid geavahedje sániid čáledettiin.

Teavsttat maid oahppit ieža leat čállán, čájehit ahte sii leat bures ádden girjji sisdoalu. Čájehuvvo maid ahte mánggas leat geavahan dáid sániid čállinbargguin, ja dan láhkai beassan sátnerájuset ja čállingielaset nannet. Čállingiella lea oassin skuvlagielas, Helander (2016: 113) čállá ahte guovddáš oassi mo skuvlla ja čállingiela nannet lea ahte oahppi beassá čállit juohke beaivve. Sánit maid oahppit leat geavahan leat čállon iešguđet láhkai, mii lea lunddolaš go oahppit eai leat go čieža jagi. Sin riektáčállin ii leat vel sajis. Ovdamearkka dihte lea sátni láiki čállon: *leiki, láiki, láikki*. Vilbealle sátni lea čállon mánggii. Sii leat čállán *vildele, vible, vilbealli, vilbeale*. Okta oahppi lei čállán *tikšut*, go oaivvilda dikšut. Čállosiid vuodul sáhtta oahpaheaddji maid oaidnit makkár osiid čállingielas oahppi dárbbasa eanet hárbhallat. Dáid sániid vuodul sáhtta ovdamearkka dihte oaidnit ahte muhtin oahppi dárbbasa eanet bargat gielalaš didolašvuodain ja fonologiijan. Jietnadagat maid oahppit leat lonuhan leat á ja e, b ja d, d ja t. Go diehtá ahte oahppi ii earut dáid jietnadagaid, de lea dehálaš ahte son beassá hárbhallat ja bargat bargguid gos hárbhallá aiddo daid jietnadagaid. Ovdamearkka dihte systemáhtalaš hárbhallan, gos deattuha grafema (bustáva) ja fonema (jietnadaga) (Lyster 2016: 59).

4.3.2 Ohppiid čállosat

Vuosttaš háve go jearahallen oahppi 1 ja son galggai čilget sáni vilbealle, son vástidii: “Okta familie” (sám: bearaš) . Son ii nagodan čilget mo, muhto didii ahte lei muhtin bearrašis. Go son čálii teavstta, de son čálii: *okti bođi vilbealle ja son dajai darbašt go don ruđat. Ále daja sáni ruđat mus šadá uoive bavšas*. Dát oahppi didii ahte lei sáhka bearraša birra, muhto ii nákcen ieš vel muitalit mo. Nuppes go jearahallen su, de son čilgii ná: “Søskenbarn mii lea gánda.” Dán

proseassas lei son viiddidan doabavuogádaga ja dovdagoahtán sáni sisdoalu buorebut. Dál son máhtii čilget mii dat lea, ja diđii maid ahte galgá earuhit sohkaheali.

Oahppi 2 vástidii ná go jerren maid sátni *golahit* mearkkaša: “Mii lea golahit?” Son ii diehtán maid dat mearkkaša ii ge muitán ahte girjjis lei sáhka ruđa golaheames. Oahppi teavsttas fuomášin ahte son lei čállán sáni. Son čállá: *masa galgá đudai golahit*. Nuppi jearahallamis, de lei ádden maid dat mearkkaša ja vástidii ná: “Geavahit ruđaid” (čájeha ahte son addá ruđaid munnje). Sáhtá dadjat ahte son lea dán proseassas oahppan dán sáni, ja lea beassan duddjot doahpaga sisdoalu. Dát seamma oahppi lea maid geavahan *láiki*-sáni eará čállošis. Dát sátni lei oahpis sutnje ovdal go lohkađođiimet ja su čilgehus dán sátnái lei dalle: “Dalle son ii gille bargat dan.” Čállošis son čállá: *Viefsis sit ii lát láiki* (vievssis ii leat láiki) *oi oi okta viefsi lea darvánan heavnefermi*. Nuppi jearahallamis son čilge dán sáni justa seamma láchkai go vuosttaš háve: “Ahte dalle ii gille bargat.” Dát oahppi eallá sámegeielat birrasis. Jus dovdá sániid ovddežis, de lea maid álkit sutnje geavahišgoahtit sániid iežas teavsttain. Jus oahppi lea gullan sáni golahit ovdal, ja dan sáni áddejupmái huksegoahtán vásáhusa ovddežis, de sáhtii dát leat veahkkin sutnje geavahišgoahtit dan.

Oahppi 3 eallá sámegeielat birrasis. Go jearahallen diđii go son maid sátni *ruvvet* mearkkaša, de son diđii dan ja čájehii munnje ahte ruvve gieđaid oktii. Dán sáni son maid geavahii čállinbarggus. Iežas teavsttas čállá son: *Hánno ruve suinniid dane go nie ate girjo i dabaš suoskat mági*. Nuppi jearahallamis de son čilge ná: “Nie ahte don ruvvet olbmuid.” Čájeha maid ahte su sátnerájus lea kvalitehta ja son nagoda geavahit sáni mángga oktavuodas. Son čájeha ahte nagoda čilget sáni sisdoalu, sihke dan ahte sáhtá ruvvet suinniid ja olbmuid, ja dan dihte dajašin ahte sus lea produktiiva giellamáhttu.

Go oahppi 4 galggai čilget sáni *bahčit*, de son jáhkii ahte lei sáhka báhčimis. Son vástida: “Báhčit dat lea go bázát juoidá. Báhčit ealggá.” Čállinbarggus de lea son čállán ná: *son vála miek gusas* (son váldá mielkki gusas). Govas masa lea čállán čilgehusa oaidnit ahte Hánno bahčá gusa. Oahppi ii dovdan dán sáni vuosttaš jearahallamis, iige leat geavahan dan sáni čállimis. Son lea gal čállán maid Hánno bargá, muhto ii leat geavahan dan vearbba. Nuppes go jearahallen su de son diđii maid mearkkaša ja čilgii: “Bahčit gusaid.” Mun jáhkán ahte son lei čállima bokte maid beassan duddjot dán doahpaga, ja lei huksen áddejumi. Dát proseassa, mii álggii das ahte oahppi ii dovdan dan sáni, loahpahuuvui dainna ahte son dovdai sisdoalu. Dát čájeha ahte dát oktavuohka lohka ja čállima gaskkas maid lea dehálaš sátnoahpahallamis.

Ohppiid teavsttaid ektui oainnán man bures oahpaheaddji beassá heivehit oahpahusa sin eavttuid vuodul. Muhtin oahppit leat čállán guhkes čállošiid, ja earát ges leat čállán moadde sáni. Okta oahppi lei čállán guokte sáni ovttá govvi. Son dárbbášii čállinveahki ja mun veahkehin dadjat sániid nu ahte son gulai jietnadagaid bures. Veahkkálagaid čáliime: *rudaid*, *váivi*. Dát oahppi lei nu duhtavaš go lei nákcen čállit moadde sáni. Sánit maid govvidit gova sisdoalu hui bures.

Eará oahppi lei fas čállán guhkes teavstta. Dan botta go son čálii fitnen rávvemin su ahte son galggašii hárbhallat cealkagiid hábmet, stuorra álgobustávain ja čuoggán. Son seaguhii stuorra ja unna bustávaid, ja dan dihte rávvejin maid su hárbhallagoahtit čállit unna bustávain. Teavsttas oainnán ahte son lea geavahan guokte sáni masa leamašan deaddu lohkamis, *láiki* ja *gillet*. Lea stuorra erohus ohppiid čállimis ja sátnoahppamis. Muhtin oahppit leat ollen guhkás čállinproseassas, earát dárbbášit fas eanet áiggi. Dan dihte leat heivehuvvon barggut erenoamáš dehálaččat. Ferten deattuhit ahte oahppit leat dáid čállošiid čállán skábman, nuppi ceahkis.

4.4 Oahppoulbmilat

Gelbbolašvuodamihttomearit sámegea 2. jahkeceahki maŋnel, mainna mii áigguimet eanet bargat, ledje:

- “Guldalit teavsttaid ja ságastallat daid birra”
- “Ságastallat das movt sánit ja govva doibmet ovttaš govvagirjjiin ja eará govvamediaim”
- “Máhttit mitalit njuovžilit muosáhusaid ja vásáhusaid birra”

(Utdanningsdirektoratet 2013a.)

Dás mun čilgen mo dáid oahppanulbmiliiguin beassá bargat. Vuosttaš ulbmil lei guldalit teavsttaid ja ságastallat daid birra. Govvagirjji lohka bokte besset oahppit guldalit iešguđetlágan máidnasiid ja mitalusaid. Helander (2016: 18) maid deattuha dehálašvuoda ja mávssolašvuoda lohkat čáppagirjjálašvuoda, go dat nanne geahtá máhtu ja oahppit ohppet odđa sániid. Sii guoskkahit iešguđetlágan šáŋŋeriid ja dan láchkai gulul oahpásmuvvet ja dovtagohtet daid. Dán barggut besse maid ságastallat girjji sisdoalu birra, sihke logadettiin ja maŋŋá lohka. Olgoš maid sáhtá mitalit mii girjji fáddá lea. Go oahppit maid besset girjji olgoša geahčadit, de ohppet go geahččat gii lea čáli ja gii lea almmuhan girjji.

Ságastallama vuodul beassá maid hállat ikono-teavstta birra, ja mo govat doibmet teavstta ektui. (Gč. kapihttal 2.4.2) Govat sáhttet čájehit áibbas eará go maid teaksta muitala, dahje ahte govva nanne teavstta sisdoalu. Ohppiid čállinbargguin besse ieža čállit teavstta govaid vuodul ja dan láhkai geahččaladdat mo sin teaksta doaibmá ovttas govain.

Go oahppit čállet, de beassá oahpaheaddji individuálalaččat láidestit vel eanet. Nu beassá deattuhit daid osiid maid oahppi dárbaša vel eanet hárbhallat. Ovdamearkka dihte leat oahppit geat galggašedje eanet hárbhallat čállit stuorra ja unna bustávaiguin, earát galggašedje deattuhit riektáčállima ja nu ain.

4.5 Govvagirjji vejolašvuodát olahit oahppoulbmila

Govvagirji ii sáhte ollásit gokčat buot oahppanjoksosiid oahppoplánas. Muhto das leat olu vejolašvuodát, ja jus dainna heiveha bargguid, de sáhtta olahit olu oahppoulbmiliid. Dainna ovddida mánáid miellagova, sáhkkii vuoda ja sátneriggodaga. Gelbbolašvuodamihttomearri maŋná 2. jahkeceahki muitala ahte oahppit galget máhttit muitalit njuovžilit muosáhusaid ja vásáhusaid birra. (Utdanningsdirektoratet 2013a). Go oahppit besset ovdánahttit gielaset, ja sátneriggodaga, de lea stuorát vejolašvuodta olahit dán mihttomeari. Oahppit dárbašit olu iešguđetlágan sániid jus galget sáhttit njuovžilit muitalit muosáhusaid ja vásáhusaid birra. Helander (2016: 22) deattuha dehálašvuoda bargat sátneriggodagain hehtten dihte ohppiid geavaheames dušše pronomeniid háladettiin ja čáledettiin. Máhttodepartemeanta (DKK 2007-2008: 2017) maid čállá ahte guovddáš oassi sátneoahppamis lea addit ohppiide vásáhusaid man birra hállat. Lea dehálaš smiehttat ahte vaikko dáid ohppiin lea sámeigiella oahpahušgiellan skuvllas, de sáhtta dárogiella leat sin gievrrat giella. Govvagirjji lohkama čadahan mun moatti diimmus, ja dan moatti diimmus ledje eatnašat oahppan 2-3 sáni. Dát mearkkaša ahte govvagirji maid lea buorre veahkkeneavvu, mii addá ohppiide vejolašvuodaid ovdánit gielalaččat. Govvagirjiin leat iešguđetlágan fáttát, man vuodul beassá olu gielalaš beliid nannet. Dakkár beliid maid ii soaitte olahit dušše ságastallamiid vuodul. Oaivvildan ahte govvagirji lea hui buorre veahkkeneavvu, maid mii galggašeimmet eanet geavahit luohkkálanjas oahpahusa várás, iige dušše muosáhusa dihte.

Dán dutkamušain ulbmil lei guorahallat mo nannet ohppiid sátneriggodaga govvagirjji metoda vuodul. Eatnigiela nannema bokte sáhtta maid álkidahttit ohppiid fágalaš oahpahallama ja nannet kultuvrralaš identitehta. Dáid ulbmiliid sáhtta čatnat sihke eamiálbmotdutmamuša ulbmiliidda ja maddái Vygotsky ja Cummins teoriijaide maid lean namuhan 2. kapihttalis.

Gelbbolašvuodamihttomeriid maid lean dás geavahan lean viežžan Máhttoloktemis. Jagis 2020 galget skuvllat geavahišgoahit ođđa oahppoplánaid. Dan oktavuodas ferte ođđa gelbbolašvuodamihttomeriid lasihit dán bargovuohkái jus áigu váldit atnui oahpahasas. Ohppiid gielalaš didolašvuodain ja sátneriggodagain ferte goittot bargat vaikko oahppoplánat rivdet.

5 Jurddabohtosat

5.1 Dutkančuolmma ja vuollegažaldagaid bohtosat

Dán oasis vástidan dutkančuolmmaid ja vuollegažaldagaid. Dutkančuolbma, man välljejin, lei: Mo govvgirjelohkama metoda váikkuha čiežajahkásaš ohppiid sátneriggodahkii?

1. Makkár gielladuogážat leat ohppiin, ja váikkuhit go dat sin sátneoahppamii? Lea go nu ahte sin ruovttugiella váikkuha sin sátneoahppamii.
2. Váikkuha go ohppiid čállinproseassa sin sátneoahppamii? Geahčadan geavahit go oahppit daid iskojuvvon sániid čađahuvvon čállinbargguin, ja váikkuha go dat sin sátneoahppamii.

5.1.1 Mo govvgirjelohkan metoda váikkuha čiežajahkásaš ohppiid sátneriggodahkii?

Dán mu masterbarggu ulbmil lei dutkat mo govvgirjelohkan váikkuha ohppiid sátneriggodahkii. Dutkamuš čađahuvvui njealji vahku badjel. Álggos čoggen sániid girjjis ja isken máhtte go oahppit daid. Dan maŋŋá mii logaimet girjji, ságastalaimet ja geahčadeimmet govaid. Dasto čáliimet teavsttaid mas ráhkadeimmet ođđa unna girjjáža. Dáid sániid isken fas ođđasit golmma vahku maŋŋá. Bohtosat čájehit ahte govvgirjelohkan lea veahkehan ohppiid duddjot viidát sátneráju. Sii leat huksen sátneráju kvalitehta ja kvantitehta ja maddái sin reseptiiva ja produktiiva giellamáhtu. Vaikko muhtin oahppit eai lean oahppan go moadde sáni, de lea váttis meroštallat lea go sis reseptiiva giellamáhttu. Sii sáhttet leat buoridan sániid áddejumi, muhto eai nákcen vel ieža daid buvttadit. Ovdamearkan sáhtta váldit sániid: *Dikšut* ja *vilbealle*. Ledje muhtin oahppit geat dihte man birra lei sáhka, muhto eai nákcen čilget dahje mitalit justa maid sátni mearkkašii. Dát lea álgoproseassa, ja dan mii eat sáhte mihtádallat.

Vásihin maid ahte muhtimat ledje duddjon viidát áddejumi ovttá sátnái, ja máhtte čatnat sáni sisdoalu guovtti iešguđetlágan kontekstii. Sii ledje iežaset sátneráju kvalitehta huksen. Gávnnašin maid ahte muhtin sániide lei boasttu áddejumi. Dan dihte lea oahpaheaddji láidesteapmi dehálaš ohppiide geat dárbašit vel eanet doarjaga, nu ahte beassá nannet sin áddejumi. Oahpaheaddji ferte ieš leat hui čielggas ja didolaš ahte girjji ikono-teaksta sáhtta addit earálágan áddejumi. Govvgirjelohkan sáhtta ovddidit sátneriggodaga guovttegielat ohppiin. Dat rahpá maid uvssa sihke miellagovvamáilbmái ja giela ovdáneapmái. Mánát hárrjánit staigat

guldalit, ja lohkan dikšu maid sin sátnerriggodaga. Govvagirji lea buorre veahkkeneavvu giela oahppamis. Ja dan dihte fertesii maiddái vanhemiid ávžžuhit lohkat girjjiid juohke beavve.

5.1.2 Ohppiid gielladuogáš

Dás vástidan vuosttaš vuollagažaldaga: Makkár gielladuogážat leat ohppiin, ja váikkuhit go dat sin sátneoahppamii? Lea go nu ahte sin ruovttugiella váikkuha sin sátneoahppamii.

Dutkamušas guorahallen maiddái erohusa ohppiid gaskkas geain lea gielladoarjja ruovttus, ja geain ii leat. Čájehuvvo ahte dát bargovuohki sáhtta ovddidit ja hukset goappaš joavkkuid sátneddejumii. Lea dan dihte dehálaš muitit ahte juohke oahppis lea sierra oahppanproseassa. Oahppit geat ellet sámeielat birrasis, dovde olu dábálaš sániid ovddežis, seammás go oahppagohte sániid mat eai leat nu dábálaččat. Nu besse dát oahppit hukset iežaset vuodđosátneráju ja maiddái viiddidit sátneráju kvalitehta. Oahppit geat eai eale sámeielat birrasis, ledje fas oahppagohtán sániid mat leat vuodđosátnerájus ja maiddái buoridan sániid áddejumii, seammás go ledje oahppan muhtin odđa sániid mat eai leat nu dábálaččat. Dát oahppit ledje maiddái nannen sátneráju kvantitehta. Lea mearkkašahtti ahte oahppit geat eai eale sámeielat birrasis, eai lean oahppan nu máŋga sáni. Dan dihte ferte maid čuovvut dáid ohppiid dárkilit, nu ahte eai geava negatiiva oahppanspirálii. (Gč. kap 2.2.2) Daid ohppiid deháleamos oassi oahppamis lea nannet giela, vai eastadit lohkan- ja čállinváttisvuodaid. Sin várás ferte bidjat johtui oahppandoaimmaid mat heivejit ja movttiidahttet sin oahppat. Iešalddis lea dát dehálaš oassi juohke áidna oahppái skuvllas, muhto eandalii sin várás geain leat gielalaš hástalusat. Stiilasahuksema bokte besset oahppit maiddái veahkehit goappat guimmiid giellaoahppanproseassaid, seammás beassá oahpaheaddji maid láidet sin dađistaga sihke logadettiin ja čáledettiin sihke mikro- ja makrodásis.

Oahppit geat eai beasa ruovttus hárhallat giela ja geahččaladdat giela struktuvrra, fertejit dan beassat skuvllas dahkat. Lundberg čuoččuhusat dollet deaivása go son deattuha ahte ii leat doarvá oahppái dušše ságastallat eará ohppiin ja ságastallamiin luohkkálanjas. (Gč. kap 2.3.3.) Sis eai leat seamma ovdamunit go ohppiin geat besset sihke ruovttus ja skuvllas hállat. Dan dihte lea gielalaš diđolašvuolta hárhallan skuvllas erenoamáš mávssolaš dáid ohppiide.

Govvagirjji bokte bessen láchčit oahpahusa nu ahte juohkehaččas lei vejolašvuohta ovdánit iežas dásis, ovttá ja seamma oahpahusvugiin. Dat sáhttá leat hástalus go geavaha oahppogirjii dan dihte go dat ii váldde vuhtii buot dáid dásiid. Oahppit besse guldalit go lohken čáppagirjjálašvuodagirjji, sii oahpásmuvve ja ohppe ođđa sániid, seammás go besse iežaset čállinmáhtu ovdánahttit.

5.1.3 Váikkuha go ohppiid čállinproseassa sin sátneoahppamii?

Dás vástidan nuppi vuollegažaldaga: Váikkuha go ohppiid čállinproseassa sin sátneoahppamii? Geahčadan geavahit go oahppit daid iskojuvvon sániid čadahuvvon čállinbargguin, ja váikkuha go dat sin sátneoahppamii.

Čállinbargguin oainnán ahte juohke oahppi lea geahččalan čállit iežas eavttuid vuodul. Muhtin oahppit leat čállán olu ovttá siidui, earát fas leat čállán veháš, muhto máŋga siiddu. Oainnán ahte teavsttaid sisdoalus leat čielga čanastagat muiltalussii ja govaide maid leat gullan ja oaidnán. Sii muitet muiltalusa ja govat veahkehit sin čállit sisdoalu ja dan maid ieža oidnet teavsttas. Muhtin oahppit leat maddái geavahan dáid sániid maid lean iskan dán dutkamušas, nu lea dát čállinbarggut veahkehan sin hukset sátneáddejumi. Dát vuohki lea buorre go beassá heivehit oahpahusa juohke oahppái, ja oahppi ieš maid dovda ahte nákke bargat.

Bohtosat mat bohtet ovdan dutkama maŋŋá čájehit ahte govvagirjelohkan addá vejolašvuodaid heivehit oahpahusa ohppiide. Dát heive maddái máŋggagielat ohppiide. Vygotsky jurdda lei váldit vuhtii máná ahtanuššandási, ja ahte ii galgan bidjat menddo olu dahje menddo unnán gáibádusaid. (Håland 2016: 56.) Govvagirjelohkama bokte oaivvildan ahte oahppit besset ovdánahttit iežaset dásis, seamma metoda vuodul. Oahppit geat dárbbášit doarjaga govaid vuodul, ožžot dan, ja sii geat máhttet olu sániid, besset riggodahttit iežaset giela vel eanet. Čállon teavsttain leat olu sánit ja lohkki lohka álo sániid maid ii dovdda ovddežis.

5.2 Bargoskihpáriid ja ohppiid vásáhusat

Dutkama maŋŋá hállen iežan bargoskihpáriiguin metoda birra. Sii maid liikojedje vuohkái mo bargat lohkan- ja čállinbargguin ja háliidedje maid geahččalit metoda. Okta oahpaheaddji

geahččalii dán iežas 1.kehkiin. Oahpaheaddji logai girjji jitnosit ja oahppit čálle teavsttaid modeallagirjji vuodul. Oahpaheaddji mitalii maŋŋá ahte dát lei buorre vuohki mo son beasai heivehit oahpahusa juohke oahppái. Čállinbargguid heivehii nu ahte juohkehaš beasai hárjehallat dan maid son dárbbasii. Ledje oahppit geat hárjehalle cealkagiid čállit ja maiddái čállit smávva bustávain. Earát fas hárjehalle bidjat gaskkaid sániid gaskii. Okta oahppi lei álgán cealkagiidda bidjat čuoggá, ja son beasai dan geahččaladdat. Son lei áiddo oahppan čuoggá birra, ja gáttii ahte son galgai dan bidjalit juohke linnjá maŋŋá. Čáledettiin beasai oahpaheaddji rávvet su. Nubbi oahppi lei fas dan dásis ahte čálii vuosttaš jietnadaga juohke sánis. Son ii nagodan gávdnat jietnadagaid mat bohte dan maŋŋá ja čálii loahpa “máhkaščállagiin”. Dainna lágiin son hárjehalai čállit rivttes čállinguvlui. Oahpaheaddji lei távvalii čállán muhtin sániid maid sii áigo deattuhit ja oahppat, ovdamearkka dihte sátni *riipu*. Muhtin oahppit kopierejedje dušše sániid mat ledje távvalii čállojuvvon.

Oahpaheaddji deattuhii ahte lei vuogas go oahppit eai dárbbasán vuordit veahki. Sii besse olles áigge bargat iežaset dásiin, ja nu ovdánedje iežaset leavttuin. Son beasai láidet sin čáledettiin, mii lea mealgat buoret go divodit maŋŋá go oahppit ledje geargan čállosiin. Dáid heivehemiid geažil besse muhtimat čállit máŋga siiddu ja earát fas čiekŋudit ovttá siidui. Oahpaheaddji mitalii ahte oahppi bállii čiekŋudit ja vuodjut bargguide, ja dien láhkai beasai guhká bargat. Vaikko son ii lean iskan galle sáni ja man bures daid sániid máhtte maŋŋá lohka, de navddii son ahte oahppit ledje oahppan olu sániid, ja ahte ledje ožžon viidát áddejumi muhtin áššiide.

Maŋŋá go ledjen čađahan dán barggu, de ožžon maid positiiva dieđuid ohppiin geaid mielas lei somá bargat eará go dušše oahppogirjji bargguid. Dat movttiidahtta mu ja čájeha ahte mii oahpaheaddjit fertet eanet geavahit vejolašvuodaid mat mis leat, eat ge galggašii smiehttat hehttehusaid. Go jearahallen ohppiid, de ledje sii hui gierdevaččat ja sii geahččaledje nu bures go sáhtte mitalit sániid sisdoalu. Dat lei dattege vehá váttis čiežajahkásaččaide mitalit maid sátni mearkkaša, muhto sii geahččaledje nu bures go nákkejedje. Muhtin oahppit geavahedje gorutgiela olu ja vigge čájehit maid sii oaivviledje. Earát fas čilgejedje sániin dahje dárbbasedje dárogiela veahkkegiellan.

5.3 Maid sáhtášin bargat eará láhkai

Ovdal go lohka gohten de mearridin lonuhit ovttá sáni maid girječálli lea geavahan teavsttas. Dát lea ášši maid lean smiehttan ahte in livčče galgan dahkat. Logadettiin ja maiddái jearhallamis, lonuhin sáni *ráinnas* eret, ja geavahin baicce sáni *buhtis*. Mearridin lonuhit go ohppiid suopmanis eai geavat sáni ráinnas, muhto buhtis. Lean maŋit áiggis smiehttan ahte in lean dárbbasit rievdadit sáni. Oahppit galget oahpásmuvvat synonymaide ja eará suopmaniid sániiguin ja dan dihte livččii dán sáni buorre váldit mielde. Synonymaiguin lea hui dehálaš bargat go dat viiddida sátneriggodaga. Lea dehálaš ahte sii dovdet sániid nu ahte gulahallet olbmuiguin geain leat eará suopmanat. Go oahppi diehtá sullii maid mearkkaša, de ii dárbbas dan jearahišgoahhtit. Jus galggašin iskat dán ođđasit, de in livčče lonuhan sániid, muhto livččen geavahan *ráinnas* sáni ja čilgen suopmana erohusaid. Livččen maid geardduhan ja bidjan deattu dáid synonymaide nu ahte sii oahpásmuvvet daidda.

Nuppi ceahkis galget oahppit čađahit lohka kárteniskosa. Lean vásihan ahte oahppit galget dáid iskosiin ohcat synonymaid, vai oahpaheaddji beassá kártet sin sátneriggodaga (Utdanningdirektoratet 2019). Dát iskosat maid isket leat go oahppis erenoamáš dárbbut dahje lea go juoga maid son ii leat ádden. Dáid kártemiid vuodul beassá mearridit galgá go oahpaheaddji čuovvulahttit dán oahppi. (Kleven & Hjordemaal 2018: 51.) Vuohán juohke jagi ahte dáid iskosiin leat synonymat mat geavahuvvojit eará suopmaniin maid, ovdamearkka dihte *guovža* ja *bierdna*, *hupmat* ja *hállat*. Roe (2014: 181) čállá ahte mánggagielat oahppit sáhttet leat vuolábeale rájá dáid iskosiiguin. Iskosiid vuodul goittot sáhtta oaidnit rahčá go oahppi sátnekodemiin, sátneddejumii dahje lea go teakstaáddejupmi mii lea váttis sutnje. Dán ferte maiddái muitit go čađaha dáid kártemiid sámi mánáin maid. Lea dehálaš ahte oahpaheaddji váldá vuhtii ahte iskosa giella sáhtta leat oahppi nubbigiella, ja dan maid muitit go guorahallá bohtosiid.

5.4 Dutkamuša árvoštallan ja etihkka

Dutkamuša ulbmil lei gávnnahit mo govvgirjji lohkan váikkuha sátneriggodahkii. Dan dihte mearridin ovddalgihtii ahte in sáhtán dáid sániid hárbhallat ja deattuhit eará diimmuin. Jus attášin ohppiide vejolašvuodaid hárbhallat sániid eará diimmuin maid, de in oainnášii duohta bohtosiid dutkamuša ektui. Vaikko dutkamuša olis ledjen mearridan ahte in áiggo dan dahkat, de

livččen oahpahusa oktavuođas dan dahkan. Navddán ahte jus deattuhivččen sániid vel eanet, sáhtášedje dát oahppit oahppat eanet sániid, ja oažžut vel čiekŋalat áddejumi. Jus galggašii eanet hárjehallat sániid, sáhtáši ovdamearkka dihte deaddilit sátnegovaid seaidnái dahje multospealu ráhkadit govain ja sániin. Sáhtáši maid geavahit dáid sániid čoavddasátnin ovdal go oahppit besset vuolgit boddui. Čoavddasátnemetoda lea vuohki mas juohke oahppi ferte vástidit ovttá dahje moadde gažaldaga ovdal go besset vuolgit olggos boddui. Jus son ii dieđe vástádusa, de galgá oahpaheaddji su veahkehit ja láidestit nu ahte loahpas gávdná vástádusa. Dán vuogi maid sáhtá heivehit juohke oahppi dási mielde.

Dán dutkamušas lean čuvvon ehtalašvuođa álggus gitta lohppii. Buorre dutkamuša eaktun lea validitehta ja ahte dat lea luohetehta. Dutki ferte ieš váldit ovddasvástádusa nu ahte šaddet rievttis bohtosat, ja ahte dutkamušas lea alla kvalitehta. Dutki ferte ieš ovdanbuktit bohtosiid vuoiggalaččat ja maiddái váruhit ahte son ii rihko njuolggadusaid ja lágaid. (DKK 2005-2006: 10.) Dutkamušas lean čuvvon Norgga diehtobearráigeahču dutkanlobi, ja lean čuvvon biddjon rámmaid suddjen dihte geaid lean jearahallan. Nationála dutkanehtalaš lávdegoddi čállá ahte dutkan lea hui dehálaš sihke ovttaskas olbmui, servodahkii ja máilmmi ovdáneapmái. Sin neahttasiiddus gávdnat maiddái njeallje prinsihpa maid galggašii čuovvut go lea dutkamin. Dát njeallje prinsihpa leat vuollegašvuohta, buorit váikkuhusat, vuoiggalašvuohta ja integritehta. Dutki galgá buot informánttaide čájehit vuollegašvuođa ja giitevašvuođa go oasálastet dutkamušii. Dutki galgá maiddái bargat dan ovdii ahte su dutkamušas leat buorit váikkuhusat, muhto maiddái diehtit ja čájehit ahte muhtin váikkuhusat eai soaitte leat nu buorit. Dutkanprošeavttas galgá dutki bargat dan ovdii ahte áššit čađahuvvojit vuoiggalaččat. Dutki maid ferte čuovvut dábálaš norpmaid ja leat rabas ja rehálaš barggadettiin. (DNFK 2014.) Dáid čuoggáid lean čuvvon go lean čoaggán dutkánmateriála, ja maiddái dalle go lean čállán dán dutkamuša. Lean vuollegašvuođain bargan, ja geahččalan gávdnat dakkár bargovuogi mii sáhtá buoridit ohppiid giela.

6 Loahpaheapmi

6.1 Dutkamuša loahppajurdagat

Dán dutkamuša ulbmil lei čuvgehit man dehálaš sátneriggodat lea mánggagielat mánáid giellaoahpahallamis. Lean guorahallan mo govvagirji váikkuha ohppiid sátneriggodahkii. Lean erenoamážit geahčadan mo gielladuogáš váikkuha sin sátnoahppamii ja leat go erohusat daid sániin maid ohppe. Dát lea leamaš miellagiddevaš guorahallan. Vaikko mus ovddalgihtii lei muhtinlágan hypotesa ahte dát sáhtii leat buorre bargovuohki, de bessen dál oaidnit justa mo govvagirjjiin sáhtta láchit ja heivehit oahpahusa juohke oahppái. Lohkan attii mánáide vásáhusaid ja daid bokte ohppe. Go sii galge čilget sániid, de geavahedje ovdamearkkaid girjelohkamis. Dát šattai vásáhus man vuodul besse oahppat, ja de lei mielde buorideamen ohppiid kvalitatiiva ja kvantitatiiva giela. Kvantitatiiva sátneriggodaga buoridedje go ohppe eanet sániid, ja maddái kvalitatiivva sátneriggodaga go besse sániid áddejumi buoridit, go dovdagohte eanet konteavsttaid goas geavahit daid.

Lei hui miellagiddevaš masterčállosiin bargat. Dát bargu lea veahkehan mu olu ja lean beassan ovdánahttit iežan oahpahanvugiid. Mus lea olles áigge dáhttu ja hállu ovdánahttit iežan máhtu ja bargovugiid. In dušše iežan dihte, muhto maddái ohppiid dihte. Oahpaheaddjivirggis lea ohppiid ovdáneapmi ja ahtanuššan dehálaš. Postholm ja Moen deattuheaba ahte árbevirolaš luohkkálatnjadutkan sáhtta leat veahkkin oahpaheaddjái ja skuvlla ovdánahttimii. Soai oaivvildeaba ahte dát dutkan lea buorre go dat dáhpáhuvvá luohkkálanjas ja gos oahpaheaddji ieš beassá oasálastit prosessii. (Postholm & Moen 2009: 28.) Lei mu mielas miellagiddevaš dutkat ja iskat man láchkai mu oahpahanvuogit doibmet.

Sámi skuvllat dárbbasit eanet gealbbu mo láchit oahpahusa guovttegielat ohppiide, maddái daid ohppiide geat leat ealáskahttimin gielaset. Namuhin Keskitalo (2017: 166-167) dutkamuša, gos boahdá ovdán ahte oahpaheddjiid mielas eai leat oahpponeavvut heivehuvvon heterogena joavkkuide. Dutkamuša bokte čájehan ahte govvagirjemetoda sáhtta heivehit guovttegielat ohppiide ja iešguđetge dásis. Ja ahte dat lea buorre veahkkeneavvu oahppogirjjiid bálldas. Dát oahppit leat min boahhteáigi. Jus sámegeiella galgá ceavzit, de fertet mii dál bargagoahtit mánáid ja nuoraid gielain. Lea min ovddasvástádus láidet sihke ohppiid geain lea doarjja ruovttus, ja maddái ohppiid geat leat ealáskahttimin gielaset.

6.2 Joatkkadutkamat

Dutkamuša ektui sáhtášin viidáset guorahallat dovdet go oahppit dáid sániid go guhkit áigi lea vássán, ii ge dušše dan áigodagas goas mii leat bargan dainna fáttáin. Dutkamuša sáhtáši maid viiddidit vel eanet ja iskat ovtta vel ceahki sámegielaht hálddašanguovllus. Dáid ceahkiid bohtosiid sáhtášin de buohtastahttit. Nu beasašin iskat seammaláganvuodaid ja erohusaid dáid ceahkiid gaskkas.

Mun namuhin Stahl & Fairbanks (Lyster 2016: 130) dutkamuša ja Monsrud (2013: 120) artihkkala (gč. kapihttal 2.3.3). Sii čujuhit dasa ahte oahppit fertjeit mángii gullat ja vásihit sániid iešguđet konteavsttain ovdal go ohppet daid. Dutkamuša bokte čájehin ahte oahppit ohppet sániid, go oidnet govaid, guldalit, ja ieža geavahit sániid čállinbargguin. Muhtin oahppit soitet leat gullan dáid sániid ovdal, earát leat fas álgoproseassas. Lea goittot nu ahte juohkehaččas lea sierra giellaoahppanproseassa, mii rievdá olles áigge. Sin reseptiiva giella maid váikkuha giellaoahppanprosessii, ja dasa man jođánit sii ohppet giela. Mu konklusuvdna goittot lea ahte govagirjji lohkan lea buorre metoda mii ovdánahtta ohppiid giela, ja maddái vuohki mo olahit mánga ulbmila.

7 Gáldut:

- Aikio-Puoskari, Ulla 2008: *Sámi servodaga dutki - dieđalaš vai politihkalaš bargi*. Sámi dieđalaš áigečála 1/2008. 3-13.
- Balto, Asta 1997: *Sámi mánáid bajásgeassin nuppástuvvá*. Oslo: Notam Gyldendal As.
- Bjorvand, Agnes-Margrethe 2012: Når barn leser bildebøker. – Agnes-Margrethe Bjorvand & Elise Seip Tønnessen (doaimm.), *Den andre leseopplæringa. Utvikling av lesekompetansen hos barn og unge*. Oslo: Universitetsforlaget. 69-80.
- Blikstad-Balas, Marte 2016: *Litteracy i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- DNFK 2014 - *Generelle forskningsetiske retningslinjer* = <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Generelle-forskningsetiske-retningslinjer/> (23.03.2019).
- DKK 2005-2006 - *Om lov om behandling av etikk og redelighet i forskning*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/386ba242e1c54a418df64a2fba17dfae/no/pdfs/otp200520060058000dddpdfs.pdf> (10.04.2019).
- DKK 2006-2007 – *...og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/a48dfbadb0bb492a8fb91de475b44c41/no/pdfs/stm200620070016000dddpdfs.pdf> (25.04.2019).
- DKK 2007-2008 – *Språk bygger broer. Språkstimulering og språkopplæring for barn, unge og voksne*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-23-2007-2008-/id512449/> (20.03.2019).
- Ellingsen, Elisabeth 2008: Samtaler om litteratur i klasserommet. -Elisabeth Selj & Else Ryen (doaimm.), *Med språklige minoriteter i klassen. Språklige og faglige utfordringer*. Oslo: Cappelen Damm As. 67-86.
- Fuglestad, Unni & Frafjord Hoem, Toril & Håland, Anne 2017: *God leseplanlegging*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Helander, Nils Øivind 2016: *Ohppojuvvon ja sohppojuvvon giella. Gielladiđolašvuohta, čálamáhttu ja guovttegielatvuohta*. Dieđut 1/2016. Guovdageaidnu: Sámi Allaskuvla.
- Hennig, Åsmund 2012: *Effektive lesere snakker sammen. Innføring i litterære samtaler*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Håland, Anne 2016: *Skrivedidaktikk. Korleis støtta elevane si skriving i fag?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Høigård, Anne & Mjør, Ingeborg & Hoel, Trude 2009: *Temahefte. Om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen*. [Oslo]:

- <<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/barnehager/temahefte/temahefte-om-sprakmiljo-og-sprakstimulering-i-barnehagen-bokmal-web.pdf>> (10.04.2019).
- Karlsen, Jannicke 2018: - *Jo flere bøker hjemme, desto bedre i norsk*. Oslo: Det utdanningsvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Oslo.
- <<https://utdanningsforskning.no/artikler/-jo-flere-boker-hjemme-desto-bedre-i-norsk/>> (10.04.2019).
- Karlsen, Jannicke & Halaas Lyster, Solveig-Alma & Lervåg, Arne 2016: *Vocabulary development in Norwegian L1 and L2 learners in the kindergarten-school transition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- <<https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/933E530CE720D6629F933D2B9D6FBDD8/S0305000916000106a.pdf/vocabulary-development-in-norwegian-l1-and-l2-learners-in-the-kindergartenschool-transition.pdf>> (05.04.2019). 402-426.
- Keskitalo, Pigga 2017: *Kultursensitiiva sámi skuvla*. [Kárášjohka]: Davvi Girji.
- Keskitalo, Pigga & Määttä, Kaarina 2011: *Sámegielat álgoohpahusa gielalaš iešvuodat*. Guovdageaidnu: Sámi dieđalaš áigečála 1/2011. 67-95.
- Kleven, Thor Arnfinn & Hjardemaal, Finn R 2018: *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolkning og vurdering*. 3. utgave Bergen: Fagbokforlaget.
- Kuokkanen, Rauna 2009: *Boaris dego eana. Eamiálbmogiid diehtu, filosofijat ja dutkan*. Kárášjohka: ČálliidLágádus.
- Kvithyld, Trygve & Kringstad, Trude & Melby, Guri 2014: *Gode skrivestrategier – på mellomtrinnet og ungdomstrinnet*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Lundberg, Ingvar 2015: *God skriveutvikling. Kartlegging og undervisning*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Lyster, Solveig-Alma Halaas 2016: *Elever med lese- og skrivevansker*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Maagerø, Eva 2015: Om å lese på setningsnivået. – Eva Maagerø & Elise Seip Tønnessen (doaimm.), *Å lese i alle fag*. Oslo: Universitetsforlaget. 75-95.
- Meyer Bjerkan, Kirsten 2013: Introduksjon. – Kirsten Meyer Bjerkan & May-Britt Monsrud & Anne Cathrine Thurmann-Moe (doaimm.), *Ordforråd hos flerspråklige barn. Pedagogiske og spesialpedagogiske utfordringer*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. 11-19.
- Monsrud, May-Britt 2013: Hvordan tilrettelegge for utvikling av ordforråd. – Kirsten Meyer Bjerkan & May-Britt Monsrud & Anne Cathrine Thurmann-Moe (doaimm.), *Ordforråd*

- hos flerspråklige barn, pedagogiske og spesialpedagogiske utfordringer.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag As. 129-152.
- Nikolajeva, Maria 2000: *Bilderbokens pusselbitar.* Lund: Studentlitteratur AB.
- Normann, Anita 2015: Skriveoppgaver og skrivestøtte i fremmedspråk. – Hildegunn Otnes (doaimm.), *Å innvitte elever til skriving. Ulike perspektiver på skriveoppgaver.* Bergen: Fagbokforlaget. 103-118.
- NOU 2016: *Hjertespråket. Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samisk språk.* Oslo: Departementenes servicesenter – Informasjonsforvaltning.
<<https://www.regjeringen.no/contentassets/ad82d773c3094582a2660908b48886d3/no/pdfs/nou201620160018000dddpdfs.pdf>> (20.04.2019).
- Nyeng, Frode 2012: *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori.* Bergen: Fagbokforlaget.
- Oskal, Nils 2007: *Muhtin diedáfilosofálaš váttisvuodát vuodđudit earenoamaš álgoálbmotmetodologiija.* Guovdageaidnu: Sámi diedálaš áigečála 1-2/2007. 161-180.
- Otnes, Hildegunn 2015: Skriveoppgaver under lupen. -Hildegunn Otnes (doaimm.), *Å innvitte elever til skriving. Ulike perspektiver på skriveoppgaver.* Bergen: Fagbokforlaget. 11-27.
- Pihlstrøm, Rikke 2013: *Læringsstrategier for å utvide elevenes ordforråd – læreren som arbeidsleder i klasserommet.* Oslo: Bedre Skole tidsskrift.
<<https://utdanningsforskning.no/artikler/laringsstrategier-for-a-utvide-elevenes-ordforrad--lareren-som-arbeidsleder-i-klasserommet/>> (25.04.2019).
- Postholm, May Britt & Jacobsen, Dag Ingvar 2018 (2016): *Læreren med forskerblick. Innføring vitenskapelig metode for lærerstudenter.* 1.utgave, 9. opplag. Oslo: Cappelen Damm.
- Postholm, May Britt & Moen, Torill 2018 (2009): *Forsknings- og utviklingsarbeid i skolen. En metodebok for lærere, studenter og forskere.* 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Riese, Hanne 2016: *Å være lærer og forsker innenfor et kvalitativt design. Aksjonsforskning som en autoetnografisk praksis.* -Marit Ulvik & Hanne Riese & Dag Roness (doaimm.), *Å forske på egen praksis. Aksjonsforskning og andre tilnærminger til profesjonell utvikling i utdanningsfeltet.* Bergen: Fagbokforlaget. 36-58.
- Roe, Astrid 2014: *Lesedidaktikk – etter den første leseopplæringen.* 3. Utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Roe, Astrid & Andresen Ryen, Jostein & Weyergang, Cecilie 2018: *God leseopplæring med nasjonale prøver. Om elevers leseutfordringer i et mangfold av tekster.* Oslo: Universitetsforlaget.

- Roness, Dag 2016: Aksjonsforskning og kvalitativ metode. -Marit Ulvik & Hanne Riese & Dag Roness (doaimm.), *Å forske på egen praksis, aksjonsforskning og andre tilnærminger til profesjonell utvikling i utdanningsfeltet*. Bergen: Fagbokforlaget. 59-78.
- Sámediggi 2017: *Máhttolokten. Sámi oahppoplánabuvttos*. [Karášjohka]: Sámediggi.
<<https://www.samediggi.no/Balvalusat2/Oahpahus-ja-oahpponeavvut/Mahttolokten-sami-oahppoplanabuvttus>> (26.04.2019).
- Sammallahti, Pekka 1994: *Nordsamiskt Basordförråd*. Helsingfors: Reprocentralen, HSC, Uppsala universitetet.
- Seip Tønnessen, Elise 2012: Å lede elever inn i teksten. – Agnes-Margrethe Bjorvand & Elise Seip Tønnesen (doaimm.), *Den andre leseopplæringa. Utvikling av lesekompetanse hos barn og unge*. Oslo: Universitetsforlaget. 131-149.
- Thurmann-Moe, Anne Cathrine 2013: Utvikling av ordforråd i en flerspråklig kontekst. -Kirsten Meyer Bjerkan & May-Britt Monsrud & Anne Cathrine Thurmann-Moe (doaimm.), *Ordforråd hos flerspråklige barn, pedagogiske og spesialpedagogiske utfordringer*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag As. 63-86.
- Traavik, Hilde & Rosvold Alver, Vigdis 2008: *Skrive- og lesestart. Skriftspråkutvikling i småskolealderen*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet 2019: *Kartleggingsprøver*. Oslo: <<https://www.udir.no/eksamen-og-prover/prover/kartlegging-gs/#eksempler-pa-oppgavetyper>> (10.04.2019).
- Utdanningsdirektoratet 2013a: *Læreplan i samisk som førstespråk (SFS1-04)*. Oslo.
<<https://www.udir.no/kl06/sfs1-04/>> (10.04.2019).
- Utdanningsdirektoratet 2013b: *Samisk opplæring*. Oslo.
<<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/samisk/samisk-opplaring2/>> (10.02.2019).
- Utdanningsdirektoratet 2014: *Skriving som grunnleggende ferdighet*. Oslo.
<<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/skriving/skriving-som-grunnleggende-ferdighet/skriving-som-grunnleggende-ferdighet2/>> (23.03.2019).
- Vars, Elle Márjá 2006: *Máilmmi láikkimus olmmoš*. Ikkaldas: Iđut.
- Wirkola, Kirsten & Baal, Lisa 2003: *Hoahkat ja stoahkat. Rávvgat mo sámegeielain bargat I.luohkás*. Guovdageaidnu: Sámediggi.
- Øzer, Kamil 2016: *Tospråklig oppvekst og læring*. Oslo: Cappelen Damm AS.

MILDOSAT

Mielddus 1: Jearahallanskovi

Sánit teavsttas	Ovdal lohkama	Maŋŋá lohkama	Oahppi čilgehus
láiki			
gillet			
dikšut			
viššal			
cahkkehit			
fuoikut			
fierbmi			
vuoras			
ruvvet			
dearpat			
buhtis			
linis			
njangát			
šuohkkit			
vilbealle			
veadjit			
riedja			
golahit			
bahčit			

Miellodus 2: Dutkanlohpeohcamuš

DUTKANLOHPEOHCAMUŠ

Lean Sámi allaskuvlla sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjeoahpu masterstudeanta. Áiggun hárhallamis háŋket iežan masterdutkanuššii dutkandata, nugo masterprográmma ávžžuha. Masteroahppu lea dutkanvuđot mas skuvlaovddideapmi lea guovddážiis. Masteroahppu doarju oahpaheaddjestudeantta fágalaš ovdáneami ja maiddá nanne sámi skuvllaid ja sámegiela oahpahusa dasgo bohtet eambo dieđut oahpahussii guoskevaš áššin.

Mu masterbarggu fáddá lea: Mo govvgirje metoda, ja dan barggut, sáhttet buoridit mánáid sátneriiggodaga.

Oassin masterdutkanušas áiggun háŋket čuovvovaš dutkanmateriála: Áiggun jearahallat ohppiin makkár sániid sii máhttet. Dát leat sánit mat bohtet ovdan govvgirjjiis. Mii lohkat dasto girjji ja bargat bargguid mat gullet dasa. Maŋŋá fas jearahalan ođđasit daid seamma sániid. Dáid bohtosiid áiggun analyseret ja geavahit go galgga vástidit dutkančuolmma.

Bivddán lobi ahte oahppi oažžu searvat dán dutkanuššii. Anonymiseren data oalát ja čuovun dutkanetiha njuolggadusaid. Masterprográmma jođiheaddji lea doseanta, vuosttašamanueansa Pigga Keskitalo Sámi allaskuvllas.

Sávan ahte oaččun dutkanlobi.

_____ - oahppi oažžu searvat dán dutkanuššii ____juo _____ii.

Dutkandata anonymiserejuvvo ja vurkejuvvo Sámi arkiivii arkiivanjuolggadusaid mielde.

Ustitlaš dearvvuođaiguin,

Masterstudeanta May-Synnøve Trosten. Oktavuohtadieđut: Tlf 41418450

Lassedieđuid oaččut mus.

Pigga Keskitalo telefonnummir +358404197175 pigga.keskitalo@samiskhs.no

Til foreldre

Jeg er masterstudent og studerer samisk grunnskolelærerutdanning 1-7 ved Samiske høgskole. En av oppgavene mine er å samle materialet til masterforskningen, slik som masterprogrammet foreslår. Masterutdanning er ett forskningsstudium hvor hovedtemaet er skolens forbedring. Masterstudie støtter lærerstudentenes faglige utvikling samt styrke samiske skoler og samisk undervisning under utvikling.

Masterarbeidets tema er: *hvordan billedbøker og arbeid rundt den kan styrke barnas ordforråd.* Deler av materforskningen skal jeg samle inn følgende forskningsmateriale: *Jeg skal finne frem ord som brukes i boka, spørre hvilke ord de kjenner til. Etter å ha lest boka vil vi gå igjennom ordene på nytt for å se hvilke ord de har lært. Dette vil jeg bruke til analysering av problemstillingen.*

Jeg spør om lov til at eleven får delta på denne forskningen. Anonymiserer innsamlede data og følge forskningsetikkens regelverk.

Masterprogrammets leder er dosent, førsteamanuensis Pigga Keskitalo, Samiske høgskolen.

_____ - Eleven får lov til å delta: _____ ja _____ nei.

Forskningsmaterialet anonymiseres og lagres i Samiske arkivet som følger arkivreglene. Jeg håper jeg får forskningstillatelse, slik at jeg kan fullføre studiene.

Med beste hilsener:

Masterstudent : May-Synnøve Trosten

Kontaktopplysninger tlf: 41418450

Kontaktopplysningene til Pigga:

Pigga Keskitalo telefonnummir +358404197175

pigga.keskitalo@samiskhs.no